

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Postkoloniální státnost: Případová studie Ugandy

Michaela Řádková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Postkoloniální státnost: Případová studie Ugandy

Michaela Řádková

Vedoucí práce: PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Děkuji PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. za cenné rady, připomínky, trpělivost a čas, který mi věnovala při vedení bakalářské práce.

OBSAH

Seznam zkratk	6
1 Úvod	7
2 Teoretická část: Postkoloniální státnost	11
2.1 Příčiny vzniku nového státního aktéra	11
2.1.1 Panafrické hnutí a vznik OAJ	12
2.1.2 Bandungská konference	14
2.1.3 Dekolonizace	15
2.2 Postkoloniální státnost dle konceptu Georga Sørensen	16
2.2.1 Vláda	18
2.2.2 Ekonomika	21
2.2.3 Národní cítění	25
3 Praktická část: případová studie Ugandy	29
3.1 Uganda – od protektorátu k nezávislosti	29
3.1.1 Zvláštní postavení Bugandy	32
3.2 Vláda	34
3.3 Ekonomika	44
3.4 Národní cítění	53
4 Závěr	61
5 Seznam literatury a použitých pramenů	65
6 Resumé	71
7 Přílohy	72

SEZNAM ZKRATEK

DP – Democratic Party – Demokratická strana

Fronasa – Front of National Salvation – Fronta národní spásy

GSU – General Service Unit – policejní těleso

HSM – Holy Spirit Movement – Hnutí Ducha svatého

IDA – International Development Association – Mezinárodní asociace pro rozvoj

JAR – Jihoafrická republika

KY – Kabaka Yekka – „Jen Kabaka“

LDU's – Local Defence Units – Místní obranné jednotky

MMF – Mezinárodní měnový fond

NEC – National Executive Council – Národní výkonný výbor

NCC – National Consultative Council – Národní poradní rada

NRM/NRA – National Resistance Movement/Army – Hnutí/armáda národního odporu

NRC – National Resistance Council – Výbor národního odporu

NURP – Northern Uganda Reconstruction Programme – Rekonstrukční program severní Ugandy

OAJ – Organizace africké jednoty

SAP – Structural Adjustment Programmes – Programy strukturálních úprav

Sum – Save Uganda Movement – Hnutí zachraňme Ugandu

UNC – Uganda National Congress – Ugandský národní kongres

UNLF/UNLA – Ugandan National Liberation Front/Army – Ugandská národně-osvobozenecká fronta/armáda

UPC – Uganda People's Congress – Ugandský lidový kongres

UPDM/UPDA – Uganda People's Democratic Movement/Army – Ugandské lidově demokratické hnutí/armáda

1 ÚVOD

Změna náhledu na kolonialismus po druhé světové válce, stejně jako rostoucí nacionalismus v kolonizovaných zemích, vedly k postupné dekolonizaci a následnému vytvoření nového typu aktérů v mezinárodním systému, které můžeme označit, dle některých autorů, jako postkoloniální státy. Bývalé kolonie se staly samostatnými aktéry, jimž byla garantována jejich právní suverenita, i když jejich reálná státnost byla velmi omezená. V souvislosti s rozšířením postkoloniální suverenity se objevily výrazné odlišnosti v pojetí státnosti konkrétními autory, stejně jako se objevil určitý alibistický pohled Západu na směr a rychlost, jakou by měla tato území *dohánět* vyspělé země. Vzhledem k tomu, že Velká Británie zanechala v každé své kolonii alespoň minimální základy administrativního a právního systému, nemělo být pro postkoloniální státy těžké přizpůsobit se západním standardům moderního státu. Velká Británie díky stejným hodnotám, které zanechala po svém působení v těchto státech, očekávala stejnoměrný vývoj kupředu a homogenizaci jak mezinárodního prostoru, tak ekonomiky. Bohužel tato očekávání, jak dokáží v praktické části předkládané bakalářské práce, byla nenaplnitelná z mnoha důvodů.

Na vývoj postkoloniální státnosti nahlíží autoři z různých částí světa různými pohledy. Ve své práci nazvané *Postkoloniální státnost: případová studie Ugandy* jsem k vypracování teoretické části vybrala koncept Georga Sørensen¹, uznávaného dánského politologa a autora knihy *Stát a mezinárodní vztahy*², ze které budu z velké části vycházet. Ten v této knize vyslovuje teorii o třech typech států v mezinárodním prostoru po skončení druhé světové války (tedy po roce 1945), a to států moderních, postmoderních a postkoloniálních. Termín postkoloniální stát, respektive státnost, nezazněl poprvé v jeho knize, nýbrž, jak sám uvádí, se touto problematikou zabývali například Robert Jackson, Carl G. Rosberg, Richard Sandbrook, Christopher Clapham, Zaki Ergas, Goran Hyden, Robert H. Bates či Peter Evans. Sørensenovu knihu a koncept jsem si vybrala jako stěžejní pro svou práci pro

¹ Georg Sørensen je profesorem mezinárodní politiky a ekonomie v dánském Aarhusu.

² V originále *Changes in Statehood*.

srozumitelnost a komplexnost. Tento koncept budu doplňovat o poznatky jiných autorů a to především proto, aby byl aplikovatelný na Afriku. Vývoj postkoloniálního státu, respektive státnosti se v určitých věcech liší v afrických zemích, a to zejména v porovnání s Asií.

Cílem mé práce je na základě jeho konceptu a vývoji státnosti, v tomto případě postkoloniálního státu, zformulovat obecnou definici postkoloniálního státu a státnosti, uvést jejich znaky, vysvětlit vznik nového aktéra, zařadit ho do mezinárodního systému a toto aplikovat na případ Ugandy, a dokázat tím, že je ideálním typem postkoloniálního státu. Pracovat budu se Sørensenovým konceptem, který propojuje tři důležité prvky tvořící státnost a to vládu, která je, jak uvádí, vesměs založena na slabých administrativních a institucionálních strukturách, spočívajících spíše na nátlaku a donucování než na systému práva a není zde vytvořen monopol na užití legitimního násilí; ekonomiku, která je závislá na světovém trhu a strukturální heterogenitě a není zde vyvinuta koherentní národní ekonomika a národní cítění, které převládá na lokální a etnické úrovni, vyznačuje se nízkým stupněm soudržnosti státu a národa a stát má nízkou úroveň legitimacy (Sørensen, 2005: 100–104).

Klíčová část bude tvořena případovou studií, tedy analýzou postkoloniální státnosti Ugandy a aplikací výše zformulované teorie postkoloniálního státu. Má práce se bude věnovat vývoji ugandské státnosti od vyhlášení nezávislosti na Velké Británii roku 1962, s uvedením historických událostí, které toto vyhlášení nezávislosti předcházely a de facto umožnily, protože práci vsadí do potřebného kontextu: nárůst nacionalismu díky politice zástupce britského panovníka, guvernéra Sira Andrew Cohena³, který vytvořil prostředí pro vznik politických stran v průběhu 50. let, a také díky podpoře asijských zemí, které se staly nezávislými dříve, a tudíž se mohly „...stát sponzory nezávislosti zbývajících koloniálních teritorií...“ (Fordham, 1962: 9). Důkazem toho byla konference v indonéském Bandungu roku 1955 (Fordham, 1962: 9–11); vliv studené války na situaci v Africe, především rostoucí nevoli vůči politice Západu; a konference v Londýně roku 1961 pro „...naplánování budoucího vývoje Ugandy“ (Adimola, 1963: 329). Vývoji ugandské státnosti se

³ Sir Andrew Cohen byl guvernérem Ugandy v letech 1952–1957.

budu věnovat do poloviny 90. let, kdy byla uvedena v platnost nejnovější ústava Ugandy.

Postupně rozeberu změny ve státním zřízení od jisté formy federace s různou velikostí autonomie jejích částí s důrazem na vliv Bugandy, která byla nejvyspělejší částí Ugandy jak politicky, tak ekonomicky a navíc na jejím území leželo hlavní město Kampala. V části týkající se vlády sehraji důležitou roli mimo jiné jména Edward Frederick Mutesa II., Apolo Milton Obote, Idi Amin Dada a Yoweri Kaguta Museveni, proto jim bude věnována náležitá pozornost. Jak uvádí E. A. Brett, vývoj státního zřízení v Ugandě nebyl jednoduchý. *„Spíše kulky než volební lístky⁴ ovládly politiku v Ugandě od získání nezávislosti, kde byly dvě vlády svrhnuty převratem, jedna cizí intervencí, druhá ozbrojenou vzpourou. Síla ovládla nejen formální politiku, ale ohrozila také ekonomický a sociální základ, na kterém demokratické procesy a progresivní vývoj závisí. Po 25 let ničily dravá vojenská vláda a občanské války životy, dovednosti a majetek, znehodnocovaly institucionální kompetence a zodpovědnost, způsobovaly rozsáhlá lidská traumata, potlačovaly autonomní organizace založené v občanské společnosti a zintenzivnily etnickou nevraživost a konflikty.“* (Brett, 1995: 129). Analýzu státního zřízení v Ugandě završím dnešní formou státního zřízení, tedy prezidentskou republikou.

Dále poukážu na změny v organizaci vlády, která byla v důsledku koloniální tradice a nepřipravenosti založena na slabém administrativním a institucionálním aparátu, spočívala spíše na nátlaku, než na právním systému a především státu chyběla vnitřní suverenita – stát neměl sílu na vytvoření monopolu na užití legitimního násilí. V této části, stejně jako v části věnované ekonomice a národnímu cítění, sehraje velkou roli etnická nesourodost. V době vzniku nezávislé Ugandy, tedy její federativní podoby, je zde 13 hlavních kmenů, přičemž nejdůležitější je již výše zmíněná Buganda a její panovník (Adimola, 1963: 326).

V další části popíši vývoj ekonomiky, na kterém byla patrná velká závislost na světovém trhu a čelila problémům s etnickou a rasovou ekonomickou nerovností. Jak uvádí Adimola (1963: 326-327) Uganda byla a

⁴ V originále bullets rather than ballots.

stále je zemědělskou zemí, závislou na exportu bavlny, tabáku a především kávy. Ovšem problémy s obchodem a distribucí zisků z exportu prohlubovala výše zmíněná nerovnost. K zastavení rozvoje *moderní* ekonomiky (kvalifikované pracovní síly) přispělo mimo jiné rozhodnutí Idiho Amina vykázat v první polovině 70. let Asiaty ze země, což výrazně oslabilo ugandskou ekonomiku. Budoucnost ugandské ekonomiky dle např. Daudi Ochenga, neležela v participaci v globálních projektech, ale v pozvolném zvedání se díky spolupráci s okolními státy, tedy ve východoafrickém regionu.

V neposlední řadě se zaměřím na vývoj národní soudržnosti a národního cítění, které bylo spíše na lokální, než na státní úrovni. Etnická nevraživost a nacionalismus, především semknutí obyvatelstva na lokální úrovni po vzniku nezávislosti, kdy se země zbavila koloniální nadvlády, tedy společného nepřítele, narůstala na úkor národního cítění, jak ve svých pracích naznačují např. Matia Mulumba Semakula Kiwanuka či Hugh Dinwiddy nebo jak uvádí Amii Omara-Otunu, byl nacionalismus v nastolené „demokracii“ dokonce elitami paradoxně víceméně zneužíván.

V kapitolách praktické části se snažím využívat i prací místních (tedy afrických, respektive ugandských) autorů, které vnášejí do práce pohled z širší perspektivy. Dle mého názoru nelze na problematiku postkoloniálního státu nahlížet pouze z pohledu, který nám předkládají západní autoři. Možnou jednostrannost náhledu se snažím tedy těmito pracemi vykompenzovat. Většina těchto prací je zpřístupněna v elektronických informačních zdrojích, ovšem knížky na toto téma už tak dostupné nejsou. Čerpám především ze zahraničních (anglických) zdrojů, protože v češtině je literatura k tomuto tématu ve velmi omezeném množství. Dále využívám internetové stránky organizací a společností, které se tématu týkají.

V závěru odpovím na ústřední tezi práce, což je dokázat analýzou jejího vývoje, že je Uganda ideálním typem postkoloniálního státu, vzhledem ke změnám v politice jednotlivých vládců, vývoji ekonomiky a jednoty v národním cítění.

2 TEORETICKÁ ČÁST: POSTKOLONIÁLNÍ STÁTNOST

„Charakteristickým rysem druhé poloviny 20. století byl rozpad koloniálních říší. Mnohé naděje dosud porobených národů se však poměrně rychle rozplynuly v bolestné realitě nových států. Dosažená nezávislost se sama o sobě nestala dostatečnou zárukou hospodářského a sociálního pokroku či politické stability. [...] Kolonialismus neznamenal pouze bezbřehé ekonomické kořistění či útlak domorodých populací, ale i počátky modernizačního procesu, budování základní infrastruktury, rozvoj vzdělání, atd. V protikoloniální euforii padesátých a šedesátých let minulého věku se vše zdálo být snadné, ale dnes víme, že především africký kontinent nebyl na nezávislost dostatečně připraven. A nesmíme také zapomínat na realitu studené války, kdy mocenské soupeření Sovětského svazu a Spojených států mělo destabilizující rezonanci i v rozvojovém světě.“ (Nálevka, 2004)⁵.

Takto by se dala shrnout problematika postkoloniálních států v mezinárodním prostoru. Právo na sebeurčení a nezávislost všech národů, respektive státních útvarů, je sice dle mezinárodních norem nezpochybnitelné, ale vývoj druhé poloviny 20. století ukázal, že vyhlášení politické nezávislosti je jen prvním krůčkem. Dosažení úplné nezávislosti, tedy nejen politické, ale i ekonomické a bezpečnostní je, třebaže v budoucnosti možné, zatím pro většinu postkoloniálních států nedosažitelné.

2.1 Příčiny vzniku nového státního aktéra

K příčinám vzniku a charakteristiky postkoloniálního státu je nutné uvést několik historických událostí, které tuto problematiku zasadí do potřebného kontextu. K hlubšímu pochopení se nelze pouze podívat na stát, který splňuje podmínky ideálního typu postkoloniálního státu a z toho vyvodit závěry. Vznik nového aktéra v mezinárodním systému zapříčinila řada faktorů.

Ačkoliv byla dekolonizace, a s ní spojený vznik postkoloniálního státu, otázkou především druhé poloviny 20. století, vznik myšlenky na sebeurčení národů sahá minimálně k počátku tohoto století a postupně se implementoval

⁵ Citace ze zadní strany obálky knihy.

do mezinárodního povědomí. Hlavními faktory v otázce nezávislosti a sebeurčení byly hlavně: vzestup panafrického hnutí a pozdější vznik OAJ⁶, průběh a konec druhé světové války a úpadek tradičních koloniálních velmocí (Velké Británie a Francie), národně-osvobozenecká hnutí v Asii a následná konference v Bandungu, všeobecné antikolonialistické nálady v mezinárodním systému (zvláště pak ze strany USA) vedoucí k postupné dekolonizaci všech kolonizovaných území a sovětská antiimperialistická propaganda proti Západu. Níže se budu věnovat vybraným faktorům.

2.1.1 Panafrické hnutí a vznik OAJ

Pro emancipační smýšlení „černého kontinentu“ mělo velký význam panafrické hnutí. Jedním z iniciátorů hnutí byl Henry Sylvester Williams⁷, který roku 1897 založil Africkou Asociaci a chtěl pořádat konferenci, která by měla za úkol vyšetřit a publikovat zacházení s „Černochoy“ v rámci britského impéria. Na této konferenci se Africká asociace transformovala na Pan-Africkou asociaci, která sice zanikla, ale byla díky práci Williamse a jeho stoupenců podnětem pro uspořádání první mezinárodní panafrické konference v Londýně roku 1900 (Sherwood: 2012, 107–108).

Dalším z inspirátorů hnutí byl William Edward Burghardt DuBois⁸, jenž založil roku 1909 *Národní sdružení pro povznesení barevného lidu*, a mimo jiné usiloval o vytvoření nezávislých afrických států. Na jeho popud se začaly pořádat tzv. panafrické kongresy. Motivací DuBoisova úsilí byla především kritika poměrů v kolonizované Africe, brojení proti teoriím, které se zakládaly na nerovnosti ras a víze budoucího nezávislého, sjednoceného afrického kontinentu (Nálevka, 2004: 19–20).

V rámci panafrického hnutí se vytvářela od první poloviny 20. století skupina mladých afrických intelektuálů, kteří díky pobytu nebo studiím v Evropě měli zkušenost s evropským smýšlením o Africe, a kteří se plně ztotožňovali

⁶ Organizace africké jednoty

⁷ Henry Sylvester Williams se narodil na Trinidadu, rodičům migrujícím z Barbadosu. Jeho myšlenky na rozvoj africké sounáležitosti byly ovlivněny jeho cestováním po světě – USA, VB, kde se setkával s africkými migranty z různých částí světa a poslouchal jejich zkušenosti s chováním „Bílých“ k „Černým“.

⁸ William Edward Burghardt DuBois (1868–1963) byl americkým sociologem a historikem.

s myšlenkou panafricanismu. Tito se postavili proti „...*historicky vnímané dominanci bělochů, krutosti a nespravedlnosti; zpočátku se panafrické hnutí zabývalo rasismem světa bílých, zlem, které představovalo otrokářství a koloniální nadvládu jako takovou, kterou považovalo za projev vykořisťování a útlaku.*“ (Reid, 2011: 232). Jejich oddanost myšlence panafrického hnutí měla obrovské důsledky na vytváření postkoloniální podoby kontinentu.

Důležitým zlomem byl pátý panafrický kongres, který se konal 13. 10. 1945 v Manchesteru, kde se prosadili i *praví* Afričané. Tématem nebyla modifikace koloniálního systému, ale bezpodmínečné zrušení koloniálních impérií a úplná nezávislost afrického kontinentu. Jak Kwame Nkrumah⁹ zdůraznil na tomto kongresu: „*Boj o politickou moc...je prvním krokem a základním předpokladem k dokončení sociální, ekonomické a politické emancipace.*“ Pro imperiální mocnosti se staly kolonie, jako zdroje surovin, po druhé světové válce ještě důležitějšími a tudíž intervencionistická politika, navzdory mezinárodním talkům, pokračovala (Sherwood, 2012: 108–110).

Myšlenka panafrického hnutí spolu s iniciativou Kwame Nkrumaha a Léopolda Sédara Senghora¹⁰ byly hybnými tělesy pro vznik OAJ¹¹. Jednání o jejím založení probíhala od konce 50. let. Realizaci integračního projektu celého kontinentu komplikovaly spory o podobě a rozsahu spolupráce. To se podařilo překonat roku 1963, kdy byla 23. května v etiopské Addis Abebě podepsána Charta OAJ, jejímž cílem měla být „*podpora jednoty a solidarity afrických států, vzájemná a všestranná spolupráce, obrana suverenity, územní integrity a nezávislosti, vykořenění všech forem kolonialismu a respektování jak Charty OSN, tak Všeobecné deklarace lidských práv*“ (Nálevka, 2004: 157). Důležitou smlouvou byla také Charta ekonomických práv a povinností států¹².

Jak uvádí Nálevka (2004: 157–158), ačkoliv byly záměry a cíle OAJ ušlechtilé, nikdy nedisponovala žádnými donucovacími nástroji a její rozhodnutí

⁹ Kwame Nkrumah (1909–1972) byl protikoloniální politik, představitel Zlatonosného pobřeží, pozdější Ghany.

¹⁰ Léopold Sédar Senghor (1906–2001) byl politikem, básníkem a prvním prezidentem Senegalu.

¹¹ OAJ se roku 2002 transformovala v Africkou unii.

¹² Další smlouvy týkající se OAJ viz např. Naldi, G. J.: *Documents of the Organisation of African Unity* (London, 1992) jak v *Degrees of Statehood* upozorňuje Christopher Clapham.

a výzvy neměly valný účinek. Jediným, všemi uznávaným cílem zůstal boj proti kolonialismu. Přesto sehrála svou roli při urychlení dekolonizace a snažila se sjednotit kontinent rozdílných etnik, politických ideologií a kultur. Ve své době byla největší organizací zemí Třetího světa a zasloužila se o posílení Afriky v soudobých mezinárodních vztazích. Sehrála důležitou roli při změně veřejného mínění na otázku Jihoafrické republiky a apartheidu. Na druhou stranu už nedokázala, mimo jiné díky zmíněné absenci donucovacích prostředků, ovlivňovat dění uvnitř členských států (Breuilly, 1993: 282).

2.1.2 Bandungská konference

Bandungská konference, konající se 18. – 24. dubna 1955 byla vrcholnou konferencí asijských a afrických zemí. Asijské země po získání vlastní nezávislosti, zvláště pak Indie (1947), cítily odpovědnost za zbavení se kolonialismu ve všech koutech světa. *„Kdekoliv existuje kolonialismus, tam bude existovat konflikt a ohrožení míru“* (Nehrú cit. dle Fordham, 1962: 9). I přes názorové a ideologické spory se účastníci konference v hlavních programových bodech shodli. Těmito body byly antikolonialismus, antirasismus a vymýcení chudoby (Fordham, 1962: 9–10).

Výběr metropole mimo Západ, tedy volba indonéského Bandungu, byl symbolickým důkazem geografické autonomní sféry v nově vznikajícím postkoloniálním světě. Atmosféra na konferenci byla chápána jako akt afro-asijské solidarity později známého jako „duch Bandungu“¹³. Sentiment tohoto ducha byl prezentován takto: *„... kolonizované země nyní vyvstaly, nárokujíce si své místo ve světovém dění, nejen jako pomocníci zemí Prvního a Druhého světa, ale samostatní hráči. Mimoto byl duch Bandungu zamítnutím ekonomické subordinace a kulturního utlačování – dvou hlavních politik imperialismu. Smělost Bandungu vytvořila vlastní image.“* (Prashad cit. dle Lee, 2010: 15).

Jak uvádí Lee (2010: 12–19) nejdůležitějším pokrokem, vyplývajícím z ustanovení přijatých v Bandungu, bylo položení základu Hnutí nezúčastněných, které si rovněž zvolilo své sídlo symbolicky v Bělehradě¹⁴,

¹³ V originále the Bandung Spirit.

¹⁴ Více info viz <http://csstc.org/i-about.html>, náhled 23. 4. 2013.

jelikož Jugoslávie byla mimo bloky. Ne všechny vize vyslovené v Bandungu se splnily. Největším neúspěchem byly režimy, které se tvářily jako navazující na duch Bandungu, ale vyznačovaly se naprosto opačnými znaky – běžnou praxí v postkoloniálním světě byly státy s vládou jedné strany¹⁵, autoritářské režimy, porušování lidských práv, elitářství, apod.

2.1.3 Dekolonizace

Proto, aby mohl vzniknout postkoloniální stát, bylo nutné *osvobodit* kolonizované státy, a tím nechat vzniknout státní entity odlišné od moderních, vyspělých států Západu. Jak jsem uvedla v kapitolách výše, myšlenka na sebeurčení národa a nezávislost se dostala do mezinárodního povědomí již na přelomu 19. a 20. století.

Dekolonizace byla výsledkem jednotlivých akcí a jednání; protestů (ať už poklidných či násilných) na diplomatické úrovni, na akademické půdě, v ulicích, atd.; různých intelektuálních či národně-osvobozeneckých hnutí a v neposlední řadě tlaku mezinárodního povědomí, které se začínalo pozvolna zajímat o otázku rovnosti demokratických práv a lidské bezpečnosti, která ještě dlouho stála ve stínu bezpečnosti státu (Betts, 2004: 1).

Pro potřeby své práce uvedu souvislosti týkající se dekolonizace britských kolonií. Velká Británie byla druhou světovou válkou značně ekonomicky vyčerpaná, proto se i přes mezinárodní tlak snažila své kolonie udržet a maximálně z nich čerpat. To se jí do jisté míry podařilo, na druhou stranu si uvědomovala, že na udržení impéria nemá sílu a snažila se ve svých koloniích uplatňovat tzv. nepřímou správu, kdy se sice snažila implementovat své politické zvyklosti, ale také využívala místních institucionálních struktur. Později pragmaticky rozšiřovala místní vládní moc a začleňování místních politických elit. Ve většině případů dosáhly britské kolonie nezávislosti diplomatickou cestou. Velká Británie často nejdříve svým koloniím nabídla přechodný status, kdy jim byla umožněna vnitřní samospráva, která měla udržet britský vliv co nejdéle, oslabením národně-osvobozeneckých hnutí. Poskytnutí

¹⁵ V originále one-party states.

úplné nezávislosti bylo v mnoha případech vykonáno formou tzv. ústavní konference, která se zpravidla konala v Londýně, kde se řešila také budoucnost daného nově vznikuvšího státu a transformace koloniální závislosti na společenství formou členství ve Společenství národů – Commonwealthu (Reid, 2011: 221–228); (Lacina a kol., 1981: 140–142).

Mapa Afriky s daty získání nezávislosti jednotlivých států je uvedena v příloze.

2.2 Postkoloniální státnost dle konceptu Georga Sørensen

Za vznikem nového státního aktéra v mezinárodním systému stojí historické souvislosti, které jsem výše uvedla. Právem na politickou, ekonomickou a kulturní nezávislost pro všechny země světa se mezinárodní prostředí, i když ze začátku spíše jednotlivci a intelektuální skupiny, zabývalo již od počátku 20. století. Důležitým mezníkem byl konec druhé světové války a změna pohledu mezinárodního prostředí a nových hegemonů (USA a SSSR) na kolonialismus, respektive imperialismus. Držení kolonií, jež bylo pro koloniální velmoci před druhou světovou válkou legitimní, bylo Rezolucí Valného shromáždění OSN po válce považováno za od základu špatné a „zločinné“¹⁶.

Výsledkem této změny byla nutnost dekolonizace, čímž vznikli noví slabí hráči v mezinárodním systému – postkoloniální státy. Důležitou podmínkou bylo právo na sebeurčení státní jednotky, což v praxi znamenalo uplatnění práva v rámci koloniálních hranic. S touto interpretací byl problém zvláště v Africe, kde koloniální hranice, které byly po válce, v rámci zachování statu quo, ponechány nezměněné, v mnoha případech neodrážely národní celky, předkoloniální teritoria, ale velké množství mnohdy nesourodých etnik. Nově vzniklé státy,

¹⁶ Roku 1960 byla rezolucí Valného shromáždění č. 1514 přijata *Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples*. V následujících letech vydávalo Valné shromáždění rezoluce sledující implementaci jejích přístupů (1961 – č. 1654; 1962 – č. 1810; 1963 – č. 1956). Roku 1965 panovala nespokojenost s průběhem dekolonizace, proto byla vydána rezoluce č. 2105, ve které stojí, že „pokračování koloniální vlády...stejně jako všechny formy rasové diskriminace, ohrožující světový mír a bezpečnost, představuje zločin proti lidskosti“. Rezoluce jsou k dispozici na <http://www.un.org/documents/resga.htm>., náhled 25. 3. 2012.

keré z „praktických důvodů“ přijaly hranice *uti possidetis*¹⁷, neměly dlouhou dobu na některých územích své hranice jednoznačně vytyčené, což v době po získání nezávislosti na jednu stranu zapříčinilo nestabilitu, soupeření o moc v rámci hranic státu a etnické konflikty, na druhou stranu je vlády nově vzniklých států téměř jednomyslně přijaly pro zachování garance teritoriální integrity. Nedotknutelnost těchto hranic se stala doktrínou OAJ, viz výše (Touval, 1967: 102–103; Wallace-Bruce, 1985: 588).

Před dekolonizací patřilo do „rodiny“ suverénních států jen několik desítek vyvolených, především evropských států, které splňovaly určitě civilizační charakteristiky. Každého nového člena do této „rodiny“ museli *uznat* zbylí členi (o toto uznání se musely zasadit ve své době např. USA či Japonsko). Po druhé světové válce, kdy se právo na sebeurčení stalo mezinárodní normou, se počet členů této „rodiny“ měl rapidně zvýšit, stejně jako se měl rapidně změnit pohled na *uznání* států. Suverenita se stala univerzální institucí. Pojetí suverenity ani stabilní státnosti moderního státu, tedy principy pozitivní suverenity, jak nazývá Jackson faktory empirické státnosti¹⁸, nešlo aplikovat na nové členy mezinárodního systému. Proto Jackson nazývá suverenitu v postkoloniálních (kvazi) státech negativní suverenitou, kde je nedostatek empirické státnosti hlavní charakteristikou. Co se změnilo ohledně *uznávání* suverénních států, nebyly faktory empirické státnosti, nýbrž mezinárodní pravidla a přístup k nim. Jak řekl Jackson: „*Dnes pro stání se suverénním státem stačí být bývalou formální kolonií.*“ (Jackson, 1999: 17). Negativní státnost byla chápána jako přijatelná, protože byla považována za jedinou možnost zaručující rychlou a všeobecnou dekolonizaci, o kterou mezinárodní společnosti šlo (Jackson, 1990: 2, 22–25; Wallace-Bruce, 1985: 576).

Důležitými pro přežití postkoloniálních států byly mezinárodní normy, které po dekolonizaci *hrály* výrazně ve prospěch nového slabého aktéra. Mezi tyto

¹⁷ V angličtině „as you posses“ – tedy hranice nově vzniklých států se zachovaly tak, jak je na mapě *zakreslily* koloniální velmoci, což mělo zachovat stabilitu v mezinárodním systému.

¹⁸ Jackson používá název *quasi-states* – tímto chce naznačit, že disponují právní státností, tedy stejnými mezinárodními právy a povinnostmi jako ostatní suverénní státy, ale mají velmi málo rozvinutou empirickou státnost. Rysy empirické státnosti: jasně vymezené teritorium státu; stabilní populace, jíž by byl zajištěn socio-ekonomický blahobyť; a spolehlivá vláda, schopná disponovat vnitřní suverenitou, politickou vůlí a kapacitami plnit mezinárodní závazky (Jackson, 1990: 21, 61).

normy patřila hlavně nedotknutelnost hranic (bývalých koloniálních hranic), kvůli kterým sice vznikala řada etnických konfliktů, nicméně udržovaly alespoň pocit mezinárodní stability a jakési soudržnosti, a proto se i OAJ ve své chartě explicitně zavázala je chránit. Síla postkoloniálních států na mezinárodním poli tkvěla hlavně v nově nabitěm počtu zastoupení v mezinárodních fórech (př. OSN), kde se mohla dožadovat zvláštního zacházení. Právně si chtěly být na mezinárodním poli rovni, na druhé straně žádaly speciální zacházení, které by jim pomohlo zbavit se své slabosti a posílilo by je ekonomicky, více v kapitole o ekonomice. Nové mezinárodní normy prakticky garantovaly neporušitelnou nezávislost a suverenitu slabých států (Jackson, 1999: 24–25).

V novém mezinárodním uspořádání vznikly také postmoderní státy. Základní rozdíly mezi vládou, ekonomikou a národním cítěním mezi moderními, postkoloniálními a postmoderními státy tak, jak je uvedl Sørensen, viz Příloha č. 2.

2.2.1 Vláda

Jak jsem uvedla v úvodu práce, definoval Georg Sørensen vládu ideálního typu postkoloniálního státu jako vesměs založenou na slabých administrativních a institucionálních strukturách, spočívajících spíše na nátlaku a donucování než na systému práva. Ve většině případů můžeme také hovořit o tzv. uchvácené autonomii nebo „osobní vládě“¹⁹.

Ve většině zemí se po udělení nezávislosti sepsala demokratická ústava, která měla, jak uvádí Go (2010: 107–108), odrážet politický systém koloniální velmoci a často ji do jisté míry kopírovala. Ovšem postkoloniální stát neměl ani zkušenost ani vnitřní podmínky na to, aby udržel politický systém, který se v moderních státech formoval po celá staletí. To si vládcí uvědomovali a brzy vzdali snahy o udržení těchto systémů. I přes to, že se koloniální velmoci snažily zavádět institucionální struktury, založené většinou na nepřímé správě, v mnoha postkoloniálních státech místo aby zaváděné instituce vedly ke stabilizaci země, vedly k monopolizaci politiky a ekonomických zdrojů ve prospěch panovníka a jeho nejbližších, na úkor národa a obyvatel. Původně

¹⁹ V originále „personal rule“.

plánované systémy byly často nahrazovány režimem „osobní vlády“ či krvavé diktatury. Místo demokracií se tedy v nově vzniklých státech vlády ujímaly „personal rule“ režimy, které zvítězily nad systémy demokratického práva. (Jackson – Rosberg, 1982²⁰; Reid, 2011: 280).

Tyto vlády můžeme nazývat uchvácenou autonomií. Sice již více nepodléhají nadvládě koloniální velmoci, nicméně je stát *uchvácen* vlastními elitami (panovníkem), soustředícími se pouze na svůj prospěch (Sørensen, 2005: 101). Kumulace moci ve prospěch státní elity, popřípadě příslušníků stejného etnika, byla důsledkem nestability postkoloniálních politických systémů. Elity rovněž věděly, že díky mezinárodním normám (hlavně právu zaručení vnější suverenity) se mohou v rámci svého státu chovat prakticky jakkoliv a nebude to mít žádný vážný dopad na existenci státu. Uchvatitelé rovněž nebyli ochotni akceptovat jakoukoliv opozici. *„Politici vůdci se tváří v tvář slabé administrativní struktury, křehké ekonomice, a v některých případech nebezpečným zdrojům domácí opozice, snažili posílit vlastní mocenskou pozici, využívajíce státní mašinerii, aby potlačili či koptovali jakoukoliv konkurenční skupinu, ať už v opozici byla politická strana, odbory, nebo dokonce hlavní korporace. Spíše než by uznali slabost vlastní pozice a přijali z toho plynoucí omezení vlastní moci, rozhodli se zvýšit sázky a riskovat.“* (Clapham, 1996: 57). Z tohoto důvodu je legitimita státu nízká. V mnoha případech můžeme hovořit o kriminalizaci státu. V kriminalizovaném státě je moc uchvácená a zneužívaná vládoucí elitou, bují zde korupce a dochází k socioekonomické marginalizaci konkrétního etnika či regionu. Občané, pokud nepatří do etnika, které je panovníkem protěžováno, nemají důvod podporovat aktivity vládní elity. Vláda často nemá autoritu a loajlnost svého obyvatelstva (Záhořík, 2012: 20–21).

V 60., 70., i 80. letech se armády nebo jejich frakce, obracely proti utlačovatelským civilním vládám po celé Africe. Většina vojenských převratů se obešla bez větších ztrát na životech, a to především proto, že společnost nebyla připravena jim vzdorovat nebo je dokonce vítala. Nicméně nadšení z převratů netrvalo dlouho. Armády byly spíše milicemi loajlnými svému vůdci,

²⁰ Parafráze ze zadní strany obálky.

než ochránci národa a bezpráví. Velitelé těchto armád se plně chopili příležitosti využít ovládnutí státu ve jménu *spravedlnosti*, přičemž spravedlnost byla určená pouze novému panovníkovi a jeho etniku. Místo neschopné, zkorumpované civilní vlády, která neudržela monopol na užití násilí, se ujali moci vojenští velitelé se svými milicemi a v mnoha případech nastolili krutou diktaturu, tvrdě potírající veškerou skutečnou i domnělou opozici. Instituce armády (případně policie) byla plně loajální svému vůdci²¹ a sloužila výhradně jeho účelům a rozkazům, namísto udržování pořádku v zemi. Tyto instituce jsou donucovacím prostředkem v rukách „diktátora“ (Sørensen, 1997: 260; Thomson, 2010: 135). Dle Jacksona (1982²²) se s těmito autoritářskými vládami pojí pojmy jako „*převraty, komploty, krize, frakcionářství, korupce, patronát*“...Dalšími jsou např. elitářství a neopatrimonialismus. Neopatrimonialní vláda se vyznačuje tím, že státní autorita není spojena s institucí, ale s osobou, která si ze státní funkce udělala výdělečné zaměstnání. Distribuce lukrativních pracovních míst a státních postů, či přístup k obchodním transakcím a ziskům z nich, závisí na panovníkových preferencích (Záhořík, 2012: 54–55).

Můžeme tedy říct, že v africkém politickém uspořádání druhé poloviny 20. století dominovaly autoritářské, často vojenské či polovojenské režimy. Těmto režimům byla umožněna existence hlavně díky relativně silnému postavení postkoloniálních států v mezinárodním systému, které je výsledkem změn v mezinárodních normách a již zmíněnému zvláštnímu zacházení. Absence slabé vnější hrozby zapříčinila upevňování moci vládnoucích elit. Díky této mezinárodní „ochraně“ vznikaly politické režimy a státní aparáty, které místo aby zajišťovaly bezpečnost a blahobyt státu, tak se naopak pro ně stávaly přímou hrozbou. Podpora demokratických procesů a lidských práv musela ustoupit zájmu udržení se elit u moci. Tato fakta nemohlo mezinárodní společenství nadále ignorovat a od 80. let se západní státy snažily zvyšovat tlak na postkoloniální státy pro podporu demokratizace, lidských práv a dobrého vládnutí, nicméně dlouhou dobu podporovaly pouze tzv. „demokracii nízké intenzity“²³. Často se stalo hlavní náplní nátlaku konání všeobecných voleb,

²¹ V originále personal loyalty to the strongman.

²² V originále uvedeno Jacksonem na zadní straně obálky jako „...coups, plots, conspiracies, crisis of succession, factionalism, corruption, patronage...“.

²³ V originále „low intensity democracy“.

nicméně všeobecné volby jsou naprosto bezpředmětné ve státě, kde veškerá média a veřejné mínění manipuluje vládní elita, která je schopná kooptovat opozici do vlastních řad, čímž se tyto volby stávaly kontraproduktivními a pouze upevňovaly a ospravedlňovaly pozici vládní elity (Sørensen, 2005: 123–133).

S blížícím se koncem studené války se mezinárodní společenství začalo soustředit na jiné druhy nátlaku na tyto režimy. Mezi základní „páky“ patřily liberalizace ekonomiky, obsáhlejší jednání skrze nevládní charitativní a humanitární organizace, Světovou banku, Mezinárodní měnový fond a další, či snaha o vytvoření občanské společnosti. Důležitým bodem byl také nárůst politického uvědomění a odpor občanů, a to i přes vysokou míru negramotnosti a velmi omezenou možnost politické participace. Je otázkou, do jaké míry je nátlak na tyto, do značné míry nefungující státy, zájmem (ať už pozitivním či negativním) vyspělých zemí. Vnější nátlak, ačkoliv je důležitý, samotný nemůže uspět, je zapotřebí spolupráce s nejpovolanějšími, tedy vládnoucími elitami. Je potřeba, aby postkoloniální vládcí přijali větší míru odpovědnosti za fungování svého státu a blaho národa. (Reid, 2011: 292, 295–297; Sørensen, 2005: 134–135).

V tomto období se v některých postkoloniálních státech k moci dostávají vládcí, kteří začínají do svého politického programu přijímat koncept demokratizace a lidských práv, ale i přesto bude dle mého názoru cesta k úplné demokratizaci ve smyslu západních států dlouhá, pokud k ní vůbec někdy dojde v plném rozsahu.

2.2.2 Ekonomika

„Jako ideální typ můžeme postkoloniální stát označit za ekonomicky slabý a strádající. Chybí zde koherentní národní ekonomika a schopnost zajistit základní úroveň blahobytu populace. Hlavní aspekty takového typu ekonomiky můžeme shrnout do dvou bodů. Za prvé, systém reprodukce je zcela závislý na světovém trhu. [...] Druhou charakteristikou je strukturální heterogenita.“ (Sørensen, 2005: 103).

Za jeden z hlavních problémů se obecně považuje neexistence obchodního zázemí a nefunkčnost národní ekonomiky. Kolonie byly využívány

vesměš jako zdroje primárních, výnosných surovin, s ekonomickou politikou zaměřenou výhradně na export, opomíjející produkci domácí spotřeby zejména pro venkov, a rozvoj vnitřního trhu. Země byly na exportu těchto surovin závislé i proto, že na domácím trhu o ně nebyl zájem. Dále byly také z důvodu malé nebo neexistující industrializace odbytíštěm produkce mateřských zemí, což si sebou nesly i přes politickou nezávislost, a dodnes je to závislými dělá. Někteří autoři si myslí, že za „zaostalost“ postkoloniální ekonomiky můžou kolonizátoři. *„Drtivá většina Afričanů vešla do kolonialismu s motykou a vyšla s motykou“* (Rodney cit. dle Thomson, 2010: 191). Etablování národní ekonomiky rovněž komplikovala nedostupnost kvalifikovaného domácího obyvatelstva, sociálních služeb a slabá či nefunkční administrativa (Thomson, 2010: 191–193).

Podmínky pro budování moderní koherentní národní ekonomiky jsou pro postkoloniální státy tedy komplikované. Mimo výše uvedené faktory je zde ještě otázka autoritářských, elitářských „osobních vlád“, které nijak výrazně nezajímalo blaho běžných obyvatel, zvláště pokud nepatřili do stejného (protěžovaného) etnika. Tyto vlády se soustředily na zajišťování blahobytu pro sebe a své elity. Dalším faktorem je tzv. mnohosektorovost v postkoloniální ekonomice. Ekonomický prostor byl heterogenní, zahrnoval více sektorů, ale na různých stupních vývoje. Díky exportně orientované politice zde byla nízká mezisektorová výměna (Lacina a kol., 1981: 108–112; Sørensen, 1997: 261). Ačkoliv byli zemědělci důležitým zdrojem financí státu, byli většinou marginalizováni, co se týče distribuce zisků. Bývalé koloniální velmoci se snažily udržet tuto výhodnou exportní závislost primárních zdrojů, ať už kávy, tabáku, bavlny, či různých minerálů a drahých kovů, na které byl, a je, africký kontinent bohatý, jen sám nedokázal plně využít tento potenciál. Afričané si kvůli chybějící diverzifikaci ekonomiky a chabému rozvoji průmyslu museli od mateřských zemí zpětně kupovat své primární zdroje, navýšené o hodnotu zpracování a dopravy (Thomson, 2010: 193).

Velkým problémem exportní ekonomiky zaměřené výhradně na tržní plodiny byla nestabilita trhu. Státy byly závislé na poptávce a cenách. V 50. letech se tržním plodinám dařilo, ale v 70. letech v souvislosti s energetickou a hospodářskou krizí, výrazně klesla vývozní cena těchto surovin (kávy, kakaa, bavlny), což na mnoha místech zapříčinilo kolaps už tak chatrné ekonomiky.

Navíc díky chybějící plošné diverzifikaci ekonomiky, a s ohledem na prudký nárůst populace, nebylo možné zajistit blahobyt obyvatel, naopak v mnoha místech vypukly hladomory. Nedostatek potravy, stejně jako investic do zdravotnictví a mimo jiné i školství, umocnil i výskyt chorob. K ekonomické prosperitě je potřeba pracovní síly, která díky těmto faktorům v řadě zemí nebyla dostatečná, zvláště ve venkovských oblastech. I tyto problémy se snaží řešit mezinárodní společenství skrze nevládní organizace a apelování na vlády pro zlepšení situace. Tyto apely začínají být na přelomu milénia alespoň některými vládami vyslyšeny (Reid, 2011: 300–308).

Snaha přizpůsobit se a modernizovat většinou byla směřována špatným směrem a nereflektovala přístupnost zdrojů a charakter místní ekonomické situace. Mnohé pokusy modernizace ekonomiky a industrializace znamenaly nutnost nákupu technologií z bývalých koloniálních center, což vedlo ke koloběhu zadlužování. Ve snaze učinit ekonomiku nezávislejší ji paradoxně ještě více připoutali k závislosti na světovém trhu. Bývalé koloniální mocnosti byly z tohoto důvodu často osočovány z neokolonialismu. Tyto dluhy zatěžují postkoloniální státy dodnes, i když mají kořeny v riskantních investicích v 60. a 70. letech a značně omezují jejich možnost zvyšování blahobytu sátu. V současné době sílí kampaně za odpuštění dluhu nejchudším státům světa v rámci rozvojové pomoci, nicméně zde neexistuje žádná jistota, která by zaručila, že se tyto země nebudou zadlužovat i nadále (Reid, 2011: 272, 303-304).

Zde bych opět zmínila zvláštní zacházení k postkoloniálním státům, ačkoliv žádaly rovnost, co se týče politické suverenity, žádaly na druhou stranu také výjimečné zacházení v ekonomice. Jak jsem již uvedla, napomohl tomu velký počet hlasů v OSN, v důsledku čehož mohly bez problémů žádat o ekonomickou pomoc. Příkladem prosazení zvláštního zacházení je Charta ekonomických práv a povinností států, která byla přijata Valným shromážděním OSN v polovině 70. let. Ta na jednu stranu zdůrazňuje právní rovnost států v mezinárodních i obchodních vztazích, s právem být právoplatným členem mezinárodních organizací a podílet se na rozhodovacích procesech, na druhou stranu žádá vyspělé země, aby jednaly v zájmu rozvoje a „*uspokojení potřeb*

rozvojových států²⁴. Tento fakt dokazoval, že v tomto období měly postkoloniální státy nadstandardní postavení v mezinárodním prostoru, což vedlo k výjimečné možnosti prosazování vlastních zájmů (zájmů vládnoucích elit), čehož začaly v mnoha případech zneužívat²⁵.

Na druhou stranu se v 80. letech se změnou mezinárodního ekonomického pořádku změnil i orgány, které za distribuci rozvojové pomoci odpovídaly. Tato pravomoc se přesunula na půdu mezinárodních organizací, jako jsou SB a MMF, které převzaly odpovědnost za řešení krizí a zadluženosti. Jako protiváhu požadovaly organizace ekonomické reformy na straně příjemců, ve formě tzv. programů strukturálních úprav (SAP²⁶)²⁷. Výsledek těchto snah byl smíšený, ne všude došlo k úspěšné implementaci těchto reforem a v mnoha případech, jak už jsem zmínila, se snažily vládnoucí elity tyto požadavky obcházet tak, že je sice přijaly, ale fakticky se jimi neřídily. Mezinárodní organizace odpovědné za SAP viděly jako hlavní překážku implementace reforem stát jako takový, a řešením tedy měla být oslabení role státu pro posílení exportní pro tržně orientované ekonomiky, která měla zvýšit zisky a umožnit postkoloniálním státům řešit své finanční závazky. Na přelomu 80. a 90. let se SAP modifikovaly na „vyrovnávací programy s lidskou tvářící“, kde byl větší důraz kladen na sociální zabezpečení obyvatel a demokratizaci politických systémů. Ačkoliv se na účinnost těchto programů vyrojila celá řada kritiky, žádná tato kritika neobsahovala lepší variantu, použitelnou v případě postkoloniálních států. (Hope, 1997: 4; Sørensen, 2005: 131–134).

Dle Berryho (1993: 43–44) stojí za neúspěchem ekonomik v postkoloniálních státech hlavně bývalý kolonialismus, který v zemi zanechal dědictví neopatrimoniální vlády, jež podkopávala možnost efektivní vlády a zhoršovala zaostávání za moderními státy; rozvojové politiky byly do jisté míry

²⁴ Charta ekonomických práv a povinností států dostupná na <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/cerds/cerds.html>, náhled 26. 2. 2012.

²⁵ Což dokazuje Christopher Clapham: *„Africké státy a jejich externí ekonomičtí mentoři byli v konkurenčně vyjednávací pozici, kde z hlediska afrických států bylo výhrou získat maximální možné množství pomoci...výměnou za co nejmenší rozsah politických reforem, což bylo zásadně v rozporu s ideologií této pomoci...africké vlády se rychle naučily vyhýbat se požadavkům mezinárodních finančních institucí, podobně jako se jejich vlastní obyvatelstvo naučilo vyhýbat požadavkům vlád.“* (Clapham, 1996: 177).

²⁶ V originále Structural Adjustment Programmes.

²⁷ Cíle SAP viz <http://www.who.int/trade/glossary/story084/en/>, náhled 27. 2. 2013.

nedostatečné, jelikož nedonutily elitářské vládcy starat se o blahobyt státu namísto blahobytu svého a svých příznivců; a stejně jako si vládní elity našly způsoby, jak obcházet mezinárodní požadavky, našli si místní zemědělci způsoby, jak obcházet vládu.

Bliss a Russett (1998: 1126) ve své práci zkoumají důležitost liberalizace a demokratizace v postkoloniálních státech jako např. přizpůsobení úředního jazyka (ve většině případů se jedním z úředních jazyků stala angličtina), otevřenost trhu, sdílení demokratické politiky apod. Věří, že zavedení demokracie v okolních státech, může být nejen základem pro mír, ale také ekonomickou prosperitu.

Největším problémem postkoloniální ekonomiky, který přetrvává dodnes, je velká zadluženost, která je svazující pro nové liberálněji naladěné panovníky a nevytváří dobré podmínky pro výraznější změnu. Ačkoliv se najdou státy, které zavádějí reformy *krůček po krůčku* a dávají tak do budoucna naději na stabilnější ekonomickou situaci regionu, tato cesta bude dlouhá a s mnoha překážkami.

2.2.3 Národní cítění

Velmi důležitým rysem státnosti je národní cítění, které, jak jsem uvedla výše, v postkoloniálním státě na státní úrovni chybí, převládá soudržnost na lokální a etnické úrovni, z toho vyplývá nízká legitimita státu a elitářství.

Jedním z hlavních problémů neexistence národní soudržnosti jsou postkoloniální hranice, které často rozdělovaly původní komunity a populace, které spojovala stejná etnická příslušnost, náboženství, kultura, jazyk, obchodní zázemí, a uměle spojovala jiné celky. Jediným bezvýhradně společným zájmem těchto *hybridních* skupin byl antikolonialismus a snaha o nezávislost. Antikolonialismus spojoval rozličné etnické skupiny, hlásící se o svá práva a nezávislé národní uznání a vytvářel tak alespoň „falešný“ pocit národní soudržnosti. Můžeme hovořit o tzv. africkém nacionalismu. Primárním cílem afrického nacionalismu nebylo utvořit stát pro jednu celistvou národní entitu, ale zbavit se vnější vlády na území vytyčeném postkoloniálními hranicemi a zavést zde vládu vlastní, a tím se pokusit vytvořit životaschopnou národní jednotku se

všemi prvky moderního státu. Nacionalismus se měl stát součástí ideologie sjednocení a ekonomického růstu. Např. Julius Nyerere roku 1961 řekl: „*Zde nemůže být prostor pro rozdíl či rozdělení*“²⁸, čímž chtěl zdůraznit důležitost udržení nacionalismu v procesu sjednocení k vytvoření svobodné fungující vlády a ekonomiky. Bez jednoty národa toho půjde jen stěží dosáhnout. Na mnoha místech ale nacionalismus podporoval zájmy konkrétního regionu a snažil se prosadit zájmy vlastního etnika. Ve skutečnosti k přechodu na formu národního státu ještě v řadě postkoloniálních států nedošlo (Thomson, 2010: 36–37).

Příkladem pro pozitivní podněty k nacionalismu byla třeba výše zmíněná panafrická hnutí, která představovala pocit africké sounáležitosti jako jednoho velkého etnika. Tato hnutí pozvedla pozitivní smýšlení a ducha většiny afrických národů, a do značné míry se zasadila o úspěch boje za nezávislost. Nicméně v měřítku národního státu se málokdy podařilo v krátkodobém horizontu najít nějaké takovéto pozitivum, které by tvořilo společnou identitu lidí, žijících v hranicích konkrétního státu (Breuilly, 1993: 281–282).

Po zbavení se společného koloniálního nepřítele, zůstala v postkoloniálních státech otázka vybudování skutečné příslušnosti ke státu problematická. Afričané díky své historii tíhli k loajalitě ke své etnické skupině spíše než k uměle vykonstruovanému národu. V mnoha státech se vládní elity snažily vytvořit programy ve smyslu budování národa²⁹, které by nechaly vzniknout společným státním zájmům a idejím. Tyto projekty byly s menšími výjimkami spíše neúspěšné. Hlavní překážkou bylo spojení na základě nesourodého etnického zázemí nebo tribalismu s odlišnými tradicemi, jazykem, náboženstvím a životním stylem. Vládnoucí elity snahy o podobné projekty často vzdaly (Sørensen, 2005: 85, 101).

S tím také souvisí nízká legitimita státu. Obyvatelé se ve většině případů necítí být občany státu jako společenství, je pro ně hlavní členství v lokálních či etnických skupinách, kterým jsou loajální a jejichž prosperita je zajímavá. Obyvatelstvo se v případě nouze neobrací na stát, ale na svou etnickou komunitu, protože stát se v mnoha případech nestará o potřeby svých obyvatel,

²⁸ V originále „*There can be no room for difference or division*“.

²⁹ V originále nation building.

respektive některých etnik. Etnické skupiny mezi sebou často soupeřily o přístup k moci. Rozdílná etnika na území jednoho státu znamenají ve většině případů protěžování jednoho na úkor ostatních, tedy etnika, ke kterému náleží vládnoucí elita. Autoritářské a elitářské režimy se soustředí pouze na blaho daného etnika, místo orientace na celý stát. V takovémto prostředí, které Clapham označuje jako klientelistické, chybí „*schopnost vytvářet jakýkoli pocit morálního společenství mezi těmi, kteří na něm participují a současně ponechávají stranou ty, kteří jsou vyloučeni*“ (Clapham 1996, 59). Díky tomu rostla v postkoloniálních státech nespokojenost, často přerůstající v aktivní nepřátelství vůči vládnoucí elitě, která si „ukořistila“ a monopolizovala stát a ekonomické zdroje ve svůj prospěch (Reid, 2011: 276–278; Sørensen, 2005: 102–103).

Největším problémem neexistující národní sounáležitosti a velkého počtu etnických skupin v rámci státu jsou násilné konflikty. „*Čím větší je konkurence a nerovnost mezi skupinami v heterogenních společnostech, tím větší má význam etnická příslušnost a tím větší je pravděpodobnost otevřeného konfliktu. Pokud dojde k otevřenému konfliktu, je pravděpodobné, že se zintenzivní nebo zkonkrétní vnímání rozdílů mezi soupeřícími stranami a vnímání společného zájmu v rámci každé ze stran. Čím déle otevřený konflikt trvá a stává se intenzivnějším, tím silnější a výlučnější jsou tyto identity.*“ (Gurr, 1994: 348). V souvislosti s nově nabytou nezávislostí a bojem o moc mezi etniky, se staly vnitrostátní (ale i pohraniční) konflikty charakteristickými pro téměř všechny postkoloniální státy. Trend etnicko-politických bojů bohužel stále pokračuje³⁰.

Mimo oficiální snahy o řešení těchto konfliktů na mezinárodní či regionální úrovni se objevují i alternativní možnosti. Jedna z nich je založena na darwinistickém přístupu – tedy silnější přežije, která by znamenala povolení války jako nástroje, vedoucího k vytvoření životaschopnějších jednotek. Jak vysvětluje například Herbst, války byly v mnoha zemích (hlavně v Evropě)

³⁰ Gurr vymezil hlavní otázky, jež by měly být řešeny v rámci globální strategie snížení četnosti etnicko-politických konfliktů. Tyto otázky se týkají preventivní diplomacie; přizpůsobení mezinárodního práva k řešení těchto konfliktů; systém včasného varování (sledování změn předem daných proměnných); větší zapojení OSN, místních organizací a globálních velmocí; aktivní zapojení místních vlád v již vzniklých konfliktech; a všechno toto výše zmíněné by mělo být zaštitěno v doktrínách o humanitárních intervencích (Gurr, 1994: 367–368).

základem pro vytvoření fungujícího státu. „*Válka zapříčinila, že se stát stal efektivnějším ve shromažďování zisků; nutila vládcu k dramatickému zlepšení administrativních kapacit; a vytvořila prostředí a důležité symboly, díky kterým se mohla nesourodá populace sjednotit.*“ (Herbst, 1990: 118). Nicméně k tomu se mezinárodní společenství bude jen těžko odhodlávat, vzhledem k tomu, že neexistují přesvědčivé důkazy, že by válka měla stejný účinek na vytvoření funkčního státního aktéra, jako tomu bylo v Evropě. Na druhou stranu také zatím v mnoha postkoloniálních zemích neexistují přesvědčivé důkazy, že toho dosáhnou mírovou cestou (Herbst, 1990: 117–118).

Etnicko-politické ozbrojené konflikty jsou jedním z největších problémů postkoloniálního světa. Jsou také jednou z hlavních překážek možného progresu u většiny států. Troufám si říct, že se hranice, které si Afrika nese jako koloniální dědictví, nikdy úplně neztotožní s etnickým rozložením obyvatelstva a stále budou ohniskem konfliktů, tím pádem vytvoření národní soudržnosti a pocitu sounáležitosti k národní identitě nikdy v postkoloniálních státech nebude na takové úrovni, jak je známe z vyspělých států.

3 PRAKTICKÁ ČÁST: PŘÍPADOVÁ STUDIE UGANDY

V praktické části práce se budu věnovat vývoji ugandské postkoloniální státnosti. V teoretické části jsem jednotlivé prvky státnosti oddělila zvlášť do kapitol, i když se ve velké míře ovlivňují. V praktické části budu postupovat stejným způsobem. Cílem této části je dokázat, že je Uganda ideálním typem postkoloniálního státu, na který lze aplikovat koncept Georga Sørensenena.

I když o postkoloniální státnosti můžeme mluvit od roku 1962, budu se věnovat i vývoji vlády, ekonomiky a národního cítění před tímto datem, protože vývoj v postkoloniální době z nich ve velké míře vychází. Základem analýzy těchto faktorů budou 60. léta, jelikož další vývoj reaguje právě na politiku těchto let. Praktickou část zakončím v polovině 90. let s přijetím nejnovější ugandské ústavy, která nastartovala možný progres ke zlomení statutu postkoloniálního státu, i když zatím v blíže neurčitelné budoucnosti.

Důležitou roli při analýze jednotlivých faktorů budou hrát především koloniální dědictví a etnicita v souvislosti s původem panovníka či jeho preferencemi (etnické složení Ugandy viz Příloha č. 3). Pozornost bude věnovaná také dlouho neúspěšným pokusům o stabilizaci země a zavedení civilní vlády za pomoci demokratizačních a parlamentních principů, čemuž se ve své práci věnuje např. Godfrey N. Uzoigwe. Dalším prvkem, který nelze opomenout, je role armády v historii Ugandy při snahách o legitimitu jednotlivých vlád, upevnění vlastního postavení panovníka, a v neposlední řadě role nástroje na odstranění nechtěné vlády či panovníka.

3.1 Uganda – od protektorátu k nezávislosti

První „běloch“, kapitán J. H. Speke, vstoupil na území dnešní Ugandy roku 1862, tedy přesně sto let před vyhlášením nezávislosti Ugandy. Dalšími Evropany byly náboženští misionáři z rivalských křesťanských kongregací, následováni obchodníky z Britské Východoafrické obchodní společnosti. Poté získala kontrolu nad tímto územím britská vláda a roku 1894 formálně vyhlásila Bugandu svým protektorátem, přičemž svůj vliv na zbylé území dnešní Ugandy

rozšířila za pomoci Baganda³¹, čemuž se budu více věnovat v další kapitole, a formálně vyhlásila protektorát Uganda roku 1914 (Klíma, 2012: 248). Roku 1900 byly podepsány dohody, které daly vzniknout pozdějšímu právu a pořádku v protektorátu. Nejdůležitější jak pro zúčastněné strany, Velkou Británii a Bugandu, tak pro zbytek protektorátu byla Dohoda z roku 1900, která výrazně posílila a potvrdila pravomoci bugandského kabaky³². Podobné dohody byly sepsány i se zbylými třemi královstvími³³, nicméně žádná nedávala panovníkovi takovou míru autonomie v rámci protektorátu (Adimola, 1963: 328; Byrd, 1963: 2).

Přestože měla tato království jistou míru autonomie (speciálně Buganda), s vlastní administrativou, jež jim jako nepřímou vládu zajišťovaly, mimo jiné, výše zmíněné dohody, byla zde i centrální vláda v čele s generálním guvernérem zastupujícím britského panovníka. Roku 1921 byla založena Legislativní rada³⁴, dále jen Rada, jako pomocné těleso guvernéra. Tato Rada byla původně složena jen z šesti Evropanů a první Afričan se stal členem až roku 1954, tento rok se stal převratným. Rada se začala rozšiřovat, a to i o členy ugandské společnosti, kromě Bugandy, která účast bojkotovala až do roku 1955 (a po něm znovu), kdy se Rada stala první skutečně celonárodní institucí. Tato změna v přístupu byla do jisté míry zásluhou guvernéra Sira Andrew Cohena, který dal svou přítomností v Radě prostor pro vznik sebevědomí a neústupnosti ve vyslovování a hájení zájmů zastupovaného obyvatelstva (Byrd, 1963: 3–4; Ingham, 1963: 32–33).

Cohenovým úkolem bylo mimo jiné připravit zemi na možnou politickou nezávislost s vlastní vládou, což by podle jeho mínění nešlo bez vzniku politických stran a snahy o vytvoření zázemí pro liberální demokracii, stejně jako by to nešlo bez jednoty. Chtěl dovést k získání nezávislosti jednotnou zemi, ne frakce soupeřících kmenů, což chápala jako problém Buganda a měla s Cohenem konflikt, který vyústil roku 1953 k deportaci kabaky do Velké Británie. Díky bojkotu Bugandy a sepsání nové ústavy protektorátu, byl na trůn roku 1955 navrácen (Uzoigwe, 1983: 256). Cohenova administrativa přispěla

³¹ Baganda je množné číslo od Muganda, což je příslušník Bugandy.

³² Kabaka je oficiální název bugandského krále.

³³ S královstvím Toro byla dohoda podepsána roku 1900, s Ankole 1901, s Bunyoro 1933.

³⁴ V originále Legislative Council.

k vytvoření prostředí pro vznik politických stran. Roku 1952 vznikla strana Ugandský národní kongres (UNC), což byla první ugandská nacionalistická strana, která se později rozštěpila a roku 1960 se z její frakce a nestranických členů Rady vytvořila strana Ugandský lidový kongres (UPC), v čele s předsedou Miltonem Obotem, který se stal v 60. letech nejvlivnější stranou v zemi. Další vzniknuvší stranou byla roku 1956 Demokratická strana (DP), která byla zaměřená na katolické obyvatelstvo a měla politickou základnu po celé Ugandě (Engholm, 1962: 15–17; Omara-Otunnu, 1992: 445).

Od roku 1957 zastupoval britskou korunu nový guvernér Sir Frederick Crawford³⁵. Nejdůležitějším úkolem Rady v letech 1958–1961 bylo dovést jednotnou zemi k nezávislosti. Problémem byla opět Buganda, která se bála, že ztratí své výsadní postavení a žádala britskou vládu o vyhlášení nezávislosti Bugandy jako samostatného celku. Roku 1959 byl zřízen ústavní výbor pod vedením správního tajemníka J. W. Wilda³⁶, který měl vymyslet podobu přímých voleb pro rok 1961 a zastoupení jednotlivých volebních obvodů v Radě. Cílem výboru bylo navštívit celé území protektorátu, pořádat veřejná setkání a získávat memoranda. Buganda se opět odmítla účastnit jak výboru, tak veřejných setkání, čímž sama sebe izolovala od politického dění (Adhola³⁷; Adimola, 1963: 329).

Roku 1960 vyslala do Londýna své zástupce jak Buganda, tak Rada, přičemž každá měla hájit svá stanoviska. Pro Bugandu to byl bojkot všeobecných voleb roku 1961, dokud nebude sepsáno přesné ústavní uspořádání po získání nezávislosti, tím si chtěla zaručit své výjimečné postavení v rámci budoucího státu a to, že bude své zástupce do Národního shromáždění volit sama Buganda. A pro zástupce zbylých částí Ugandy, tedy členů Rady, to bylo uvedení v platnost doporučení Wildova ústavního výboru, jak mají probíhat volby do budoucího Národního shromáždění, a kým, a do jaké míry mají být reprezentovány. Soupeření o moc mezi Bugandou a UPC využila DP, která v březnu roku 1961 vyhrála první všeobecné volby, pod vedením Benedicta Kiwanuky, a na podzim vedla delegaci na ústavní konferenci do

³⁵ Sir Frederick Crawford byl guvernérem protektorátu Uganda v letech 1957 – 1961.

³⁶ Z toho důvodu také nazýván „Wild Committee“.

³⁷ Článek UPC And The Elections of 1961 and 1962, http://www.upcparty.net/history/election_61and62.htm, náhled 14. 3. 2013.

Londýna, která měla rozhodnout o budoucnosti Ugandy. Výhra DP byla roku 1961 jedním z motivů pro založení monarchistické strany Kabaka Yekka (KY)³⁸, která vzešla z hnutí Kabaka Yekka nebo také Mengo³⁹, které hájilo svrchovanost kabaky a tradiční postavení Bugandy jako království (Adhola⁴⁰; Uzoigwe, 1983: 258; Kiwanuka, 1970: 242,245).

Výsledkem Londýnské konference bylo vyhlášení autonomie 1. 3. 1962, kdy byla odpovědnost za vnitřní záležitosti předána do rukou Národního shromáždění, které mělo být kopií Westminsterského modelu, exportovaným do Ugandy (Engholm, 1962: 17). V dubnových všeobecných volbách roku 1962 vyhrála na první pohled nesourodá koalice UPC, „*realitně radikální a progresivní strany*“ a KY, „*konzervativní a etnicky založená strany*“, prvotně s jediným společným cílem, a to „*odhodlání znovu zavést protestantskou nadvládu v Ugandě, která byla dočasně narušena dřívějším vítězstvím katolické DP*“ (Uzoigwe, 1983: 259). Tato vláda, s premiérem Miltonem Obotem, dovedla Ugandu k vyhlášení nezávislosti 9. 10. 1962 se statutem dominia, který byl roku 1963 zrušen vyhlášením federativní Republiky Uganda (Klíma, 2012: 313).

3.1.1 Zvláštní postavení Bugandy

Buganda měla výjimečné postavení v rámci protektorátu. S tímto postavením souvisí i dlouhodobé konflikty a vymezování se v rámci centrální vlády. Není tedy s podivem, že se Buganda snažila o secesi a vlastní nezávislost. I přes to, že Buganda zůstala součástí Ugandy po vyhlášení nezávislosti, své výjimečné postavení si po jistou dobu udržela a nadále působila jako *rozvraceč* univerzální národní jednoty a podporovala etnickou diverzitu a tradiční tribalismus.

To, že byla Buganda obdařena větší mírou autonomie v rámci protektorátu má své opodstatnění. Asi nejlépe shrnul tyto důvody Phares Mukasa Mutibwa. Dle jeho názoru jsou to tyto: způsob, jakým bylo v Bugandě přijato křesťanství, čímž Buganda „*apelovala na city viktoriánské Anglie*“;

³⁸ Z gandštiny překládáno jako „Kabaka sám“ nebo „Jen Kabaka“.

³⁹ V oblasti Mengo sídlila do roku 1966 bugandská vláda.

⁴⁰ Článek UPC and the Elections of 1961 and 1962, http://www.upcparty.net/history/election_61and62.htm, náhled 14. 3. 2013.

podpora, která byla dána britské správě oligarchií Bugandy; použití Baganda jako „agentů k šíření britského vlivu za hranice Bugandy“, jelikož na to Britové neměli kapacity, a vyspělost a síla Bugandy v mezi-jezerní oblasti⁴¹ (Mutibwa, 1992: 3). Další výhodou byla politická a ekonomická vyspělost Bugandy, navíc dvě velká města Entebbe a Kampala, pozdější hlavní město, přes něž procházely veškeré obchodní trasy, leží na území Bugandy. Nicméně k plnému převzetí moci nad tímto územím bylo nutné si něčím zpětně naklonit Bugandu, to bylo provedeno výše zmíněnou dohodou z roku 1900, která z Bugandy udělala privilegovanou společnost a království Buganda se stalo de facto státem ve státě, nebo jak Mutibwa uvádí „*mini-state in the protectorate.*“ Takovéto výjimečné zacházení bylo bohužel základním kamenem nejednoty protektorátu jako politického i národnostního celku (Mutibwa, 1992: 3–4; Kiwanuka, 1970: 233).

Dohoda sepsaná roku 1900 byla zdrojem mnoha nedorozumění a konfliktů. Pro obě strany znamenala něco jiného a obě strany si jí vykládaly tak, aby podporovala jejich zájmy. Zatímco pro Velkou Británii byla hlavně definováním pozice Bugandy v Ugandě, pro Bugandu byla s trochou nadsázky jako Magna Charta pro Anglii, přičemž důležitější než obsah tohoto dokumentu, byla jeho existence (Kiwanuka, 1970: 234). Obsah se totiž lišil od původních požadavků Bugandy, jež nechtěla jen vyšší autonomii v rámci protektorátu, ale oddělit se a vyhlásit vlastní samostatný stát pod záštitou britské koruny. Tento dokument sice brala jako zisk, ale původní žádost o samostatný stát se později projevila v jednom z největších nedorozumění v rámci této dohody, kdy kabaka opět požadoval roku 1953 vyhlášení nezávislosti Bugandy. V tu dobu byl guvernérem Sir Andrew Cohen, jehož cílem bylo dovést Ugandu k nezávislosti jako jednotný stát, takže požadavky odmítl, deportoval kabaku Edwarda Fredericka Mutesu II. do Anglie a vyhlásil výjimečný stav v Bugandě. Cohenovi se podařilo sepsat s lukiiiko⁴² roku 1955 dohodu, která měla ukončit snahy o separaci. Kabakovi byl umožněn návrat na trůn. Když se začalo roku 1957 více diskutovat o ugandské nezávislosti, Buganda opět začala artikulovat své separatistické požadavky (Uzoigwe, 1983: 256–257). Jak jsem výše uvedla,

⁴¹ V originále interlacustrine area.

⁴² Lukiiiko byla forma bugandského parlamentu.

Buganda tyto požadavky artikulovala i před britskou vládou v Londýně, nicméně byla odmítnuta a roku 1962 byla vyhlášena nezávislost Ugandy s Bugandou jako jednou ze svých federativních součástí, i když opět s větší mírou autonomie.

Buganda byla před kolonialismem silné a prosperující království, se silnou etnickou sounáležitostí a loajalností ke kabakovi, po dobu koloniální nadvlády bylo zvýhodňována, tak bylo na jednu stranu pochopitelné, že usilovala o separaci od Ugandy, na druhou stranu, s mezinárodním odsouhlasením hranic, které byly *narýsované* koloniálními mocnostmi, se stala součástí celku a musela to začít respektovat. Uzoigwe viděl roli Bugandy takto: „*Buganda je problémovým dítětem Ugandy*“ a dlouhou dobu se jí „*dařilo být eutanazii pro každou centrální vládu*“ (Uzoigwe, 1983: 255).

3.2 Vláda

Získání nezávislosti roku 1962 bylo důležitým mezníkem ugandské historie. Pro zemi to neznamenal jen řadu nově nabitých práv, ale také povinností, které, jak doložím, Uganda, podobně jako jiné postkoloniální státy, nebyla schopna plnit. Britská správa nechala v zemi, společně s federální ústavou, přísliby parlamentní demokracie. Nicméně, jak jsem uvedla výše, postkoloniální státy, Ugandu nevyjímaje, nebyly na tento způsob vlády zvyklé a neměly s ním potřebnou zkušenost. Navíc je potřeba zdůraznit, že většina ugandských politiků se dostala k moci z lokální, často etnicky vymezené administrativy a zkušenosti, a do jisté míry pocit loajality k ní, si nesli s sebou (Dinwiddy, 1981: 501). A tak mnoho pokusů o demokratický vícestranický systém selhalo.

První parlament, národní shromáždění, byl volen částečně přímo a částečně nepřímou. Díky výhře UPC a nepřímé volbě KY, získaly tyto strany v parlamentu většinu a mohly vytvořit koaliční vládu s DP v opozici. Tato vláda více politických stran fungovala prakticky do roku 1964, formálně do roku 1966, kdy Obote zrušil ústavu, zavedl prozatímní, a roku 1967 zavedl republikánskou ústavu, která sice formálně zachovávala systém více politických stran, nicméně v praxi zavedla vládu jedné strany, druhý parlament byl tedy v moci UPC.

V období 1971 – 1979, pod vedením Amina, byla pozastavena funkce parlamentu, stejně jako ústavy. Třetím, prozatímním, parlamentem byla NCC⁴³, která byla roku 1979 zvolena v Moshi (Tanzanie) po svržení Amina. V kontroverzních volbách roku 1980 se k moci dostal, a pátý ugandský parlament utvořil, UPC, opět s Obotem v čele. Tento parlament byl svržen roku 1985 vojenským převratem v čele s Titem a Baziliem Okello, a funkce parlamentu byla opět pozastavena. Tento režim netrval dlouho a roku 1986 byl svržen Hnutím, respektive Armádou národního odporu (NRM/NRA)⁴⁴. Pátý parlament, NRC⁴⁵, složený z členů NRM/NRA a částečně členů bývalé opozice, se dělil o legislativní moc s prezidentem Musevenim. V dalších letech se snažil Museveni rozšířit parlament o další distrikty, aby bylo reprezentováno co největší území. Roku 1995 byla uzákoněna nová ústava a volby byly plánované na rok 1996⁴⁶.

Z tohoto můžeme soudit, že v rámci mnou pozorovaného období, tedy do poloviny 90. let, byl první parlament jediný, který do jisté míry splňoval původní očekávání parlamentní demokracie první ústavou a mezinárodním společenstvím. Od začátku existence nezávislého státu byla tedy politická situace v zemi křehká a nestabilní. Což dokazuje fakt, že jedinou „povedenou“ snahou o parlamentní demokracii byla koalice dvou nesourodých stran UPC a KY. Tato koalice byla nazvaná jako *„krátkozraké manželství výhod, postrádající jakékoliv ušlechtilé politické principy“* (Uzoigwe, 1983: 259). KY potřebovala spojení pro zabránění přístupu k moci DP, která zpochybňovala výjimečné postavení Bugadny v rámci federace, a tedy zachování statu quo a UPC potřebovala *jakéhokoliv* spojení pro získání většiny v parlamentu, a tím pádem možnosti utvořit vládu. Obote se tedy stal prvním předsedou vlády plně nezávislé Ugandy, *„...podporován stranou, kterou pohrdal a jejíž leadery nenáviděl [...] a zdědil ústavu, kterou nemohl vystát“* (Uzoigwe, 1983: 260).

⁴³ National Consultative Council.

⁴⁴ National Resistance Movement/National Resistance Army.

⁴⁵ National Resistance Council.

⁴⁶ Vývoj parlamentní historie Ugandy dostupný na <http://www.parliament.go.ug/new/index.php/about-parliament/history-of-parliament?showall=1&limitstart=>, náhled 15. 3. 2013.

To, co na ústavě Obotemu vadilo, byl její federální charakter, který zapříčiňoval decentralizaci moci. Buganda měla v rámci federace výjimečný statut, zatímco další tři království a jedno teritorium⁴⁷ měly jen semi-federální statut a distrikty, celkem deset, byly odpovědné centrální vládě. Obotovým cílem bylo: „*Vybudovat Ugandskou republiku jako jednu zemi, s jedním národem, jedním parlamentem a jednou vládou*“ (Dinwiddy, 1981: 514)⁴⁸. Roku 1963 deklaroval parlament, že je Uganda republikou, Obote se stal výkonným předsedou vlády a na místo ceremoniálního prezidenta nastoupil král Bugandy, který se stal tedy formálně hlavou Bugandy i Ugandy, nicméně pravomoci těchto dvou zůstaly nejasné a plně potencionálního konfliktu (Oloka-Onyango, 1995: 157–158).

Období mezi lety 1962-1964 se vyznačuje stranickým přeběhlictvím do UPC, jak ze strany KY, tak DP, což posílilo UPC natolik, že dále nepotřebovala být v koalici. Obote se cítil být natolik silný, že začal praktikovat politiku na zavedení vlády jedné strany. Vyloučil KY z vlády a potvrdil výsledky referenda o navrácení zbylých dvou tzv. *Lost counties*⁴⁹ Buňoru (Willets, 1975: 278). Roku 1965 byla existence jiných stran než UPC pouze formální. Ovšem Obote sílu své strany, složenou do značné míry z přeběhlíků přecenil, jelikož se politici, převážně z jihu země, kteří stále podporovali kabaku, rozhodli dostat Oboteho z vedení. Aktem, který rozpohyboval změny, které ovlivnily Oboteho politiku do konce jeho vlády, bylo nařčení z korupce v armádě a nelegálního obchodu s Kongem jeho a, tehdy zástupce velitele armády, Idiho Amina. Reakcí bylo zatčení pěti ministrů, následné svržení ústavy z roku 1962, tím zbavil kabaku prezidentského postu a vyhlásil sám sebe prezidentem. Narychlo sepsal 15. dubna 1966⁵⁰ prozatímní ústavu, která „*zůstane v platnosti do doby, než ústavodárné shromáždění⁵¹, založené parlamentem, ustanoví ústavu na místo této ústavy*“ (Morris, 1966: 112). V květnu téhož roku, aby zastavil odpor Bugandy a docílil své politiky jedné strany, se rozhodl vyslat Ugandskou

⁴⁷ Další království jsou Ankole, Buňoro a Toro a teritorium Busoga.

⁴⁸ Dinwiddy, citace z Common Man's Charter, kterou také uvedu v části, věnované ekonomice.

⁴⁹ *Lost counties* jsou území, která byla Brity odejmuta Buňoru ve prospěch Bugandy za její zásluhy při expanzi britské vlády na konci 19. století. Viz např. Uzoigwe 1983: 261.

⁵⁰ Shrnutí obsahu prozatímní ústavy z roku 1966 nabízí např. Morris, H. F.: The Uganda Constitution, April 1966. *Journal of African Law*, Vol. 10, No. 2 (Summer, 1966), pp. 112-117.

⁵¹ V originále Constituent Assembly.

armádu, pod vedením Amina (nyní už velitele armády) do oblasti Mengo, svrhnout lukiiko i kabaku, který byl znovu nucen utéct do exilu do Velké Británie a vyhlásil v Bugandě výjimečný stav. Navíc odložil všeobecné volby do parlamentu na neurčito (Brett, 2006: 9; Uzoigwe, 1983: 261–263).

Roku 1967 představil ústavodárnému shromáždění návrh ústavy, který byl dále diskutován⁵², než byla ústava 8. září přijata. Dle Oboteho měla tato ústava odrážet pět základních principů, a to demokracii, suverenitu, stabilitu, stát jako instituci lidu a národní jednotu (Bradley, 1967: 25). Bohužel, jen málo z výše zmíněných principů tato ústava Ugandě zajistila. Po přijetí ústavy, se vyhlásil Obote bez konání voleb prezidentem. Novou ústavou se z Ugandy stala jednotná, silně centralizovaná republika. Tato ústava zrušila funkci předsedy vlády a veškerou výkonnou moc vložila do rukou prezidenta a rozšířila ji na úkor moci zákonodárné a soudní, tímto zaručovala Obotemu téměř diktátorské pravomoci. Dále zrušila veškeré stopy federalismu - království, hlavně speciální statut Bugandy. Obote se obával o svou pozici a politiku vlády jedné strany, tak legitimaci stejně jako existenci své vlády podporoval armádou, za pomoci které nedemokratickými prostředky ovládal opozici (Tripp, 2010: 160; ⁵³).

Od roku 1969 byla Oboteho vláda ovlivněna tzv. politikou *Move to the left*, která byla zahájena publikací *Common Man's Charter*⁵⁴. Jak uvádí Aasland, byla tato charta národním dokumentem, co se týče politického systému, vyzdvihující principy jednoty, demokratické vlády a formu silného sociálního státu (Aasland, 1974: 11). Základními principy této charty byly: „*republikanismus, centralismus, nacionalismus, stabilita, modernizace, rovnostářství, ekonomická spravedlnost, ekonomická nezávislost, sociální spravedlnost, politická spravedlnost, pozitivní mezinárodní spolupráce, soběstačnost*“ (Obol-Ochola cit. dle Aasland, 1974: 53). Politika *Move to the left* se stala doktrínou státu v období 1969 – 1971, měnila politickou kulturu i

⁵² Názory jednotlivých členů shromáždění ze zasedání ústavodárného shromáždění uvedl ve své práci Kasfir, N.: The 1967 Uganda Constituent Assembly Debate. *Transition*, No. 33 (Oct. - Nov., 1967), pp. 52-56.

⁵³ Uganda: No Resolution to Growing Tensions, Crisis Group Africa Report N°187, 5 April 2012, str. 3., dostupné na <http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/horn-of-africa/uganda/187-uganda-no-resolution-to-growing-tensions.aspx>, 15. 3. 2013.

⁵⁴ Obsah charty dostupný např. na <http://otoascrapnotes.wordpress.com/2012/05/22/dr-apollo-milton-obotes-common-mans-charter/>, náhled 15. 3. 2013.

způsob života jako takový. Tato politika stejně jako charta útočila na feudalismus, tribalismus a pozůstatky koloniální mentality. Charta byla postupně doplňována o další dodatky (Willetts, 1975: 280).

Den po předložení této charty byl spáchán neúspěšný atentát na Oboteho, který ho přiměl zpřísnit opatření a urychlit dokonání politiky vlády jedné strany. Prvním opatřením bylo zakázání všech politických stran, kromě UPC (Willetts, 1974: 281), dalším bylo, že prezident strany bude vždy prezidentem republiky (Willetts, 1974: 294). Chartou i svým absolutistickým chováním si Obote vytvořil mnoho vlivných nepřátel v řadách vlády i armády, kteří se báli o přístup k moci a svoji bezpečnost. Obote podezřívával ze spáchání atentátu a neloajality Amina a jeho vojáky, a tak si připravoval podmínky pro zbavení se ho před dalšími volbami, plánovanými na rok 1971 (Zartman, 1995: 36). Amin ovšem využil Oboteho nepřítomnosti v zemi a 25. ledna 1971 provedl *coup d'état*⁵⁵ (Willetts, 1974: 299), který ač ze začátku mnohými vítán, uvedl zemi do jednoho z nejbrutálnějších diktátorských režimů v historii.

Armáda v Ugandě začala do politického dění více promlouvat od roku 1964, po vzpouře, která byla vyřešena bez krveprolití (Lindemann, 2010: 2). Vláda sice řadu vojáků suspendovala, nicméně po ukončení vzpoury, za pomoci britských jednotek, je přijala do armády zpět a vyslyšela jejich požadavky. Zvýšila jim platy a řadu z nich, ačkoliv bez řádného výcviku, povýšila. To poté do značné míry komplikovalo jejich ovladatelnost, protože postrádali disciplínu. V této době se hodně mluví o tzv. kondoismu⁵⁶. Obote preferoval rekruty hlavně ze severu země, čímž byla armáda etnicky vymezená. Od roku 1964 počet vojáků rapidně rostl, stejně jako rostly výdaje na armádu. Obote jako protiváhu Ugandské armády založil GSU⁵⁷, policejní sílu, pod vedením politické inteligence, která nebyla odpovědná vládě. Tato policejní síla měla ještě para-militární sekci, tzv. Special Force, která měla odpovídat výhradně za bezpečnost prezidenta. To mohlo být argumentem na podporu tvrzení Oboteho protivníků, že Uganda byla policejním státem. Cílem této

⁵⁵ Státní převrat.

⁵⁶ Kondoismus - násilné loupeže, hlavně ve vesnicích, ozbrojenými skupinami. Často jsou tyto skupiny oblečené jako vojáci a disponují poloautomatickými zbraněmi a stát není schopen tento fenomén zcela vymýtit (Jørgensen, 1981: 245–246).

⁵⁷ General Service Unit.

vojenské složky bylo udržet politiku vlády jedné strany a post a bezpečí Oboteho. Nicméně GSU nebyla moc efektivní, nepodařilo se jí zabránit atentátu na prezidenta, ani vojenskému převratu (Ofcansky, 1990; Willetts, 1975: 288–289).

Roku 1971 se tedy do čela státu dostal vojenským převratem Idi Amin Dada. Amin získal podporu pro svržení Oboteho a převzetí funkce prezidenta hlavně díky nepopularitě Oboteho politiky v určitých kruzích. Obote obhajoval převrat tím, že za Oboteho vlády byly běžné nedemokratické principy. Kritizoval hlavně korupci, věznění bez soudních procesů, aktivity tajné policie, špatné řízení ekonomiky, dělicí a sekční politiku a zároveň hned v prvním rádiovém vysílání k národu vydal prohlášení nazvané *Eighteen Points*, ve kterém uváděl změny těchto praktik a reformu státu (Glentworth – Hancock, 1973: 250) a přislíbil konání demokratických voleb do pěti let (Thomson, 2010: 148). Vítán byl hlavně Bugandou, která za Oboteho ztratila svůj výjimečný status, Velkou Británií a Izraelem, nicméně tato podpora díky jeho politice nevydržela dlouho (Brett, 1995: 138).

Amin se stal hrdinou, který zachránil zemi, nicméně po dokončení převratu a s rozšiřováním své moci nenaplnil avizovaného cíle své mise (Glentworth – Hancock, 1973: 250). Amin nejenže pokračoval v politice, která ho dovedla k převratu a na post prezidenta, ale nedemokratickým principům dal úplně jiný rozměr. *„Charakteristickými rysy vlády a správy, které byly založeny, byly devalvace lidských životů, použití síly v sociálních interakcích, prezentace politických problémů mocenskými elitami jako v zásadě vojenské povahy, zmenšení prostoru a tolerance pro hospodářskou soutěž, zřeknutí se západního typu vzdělávání a podnikatelských úspěchů jako kritéria pro vzestup v ekonomické a politické mobilitě a nadvláda ozbrojených sil nad civilními institucemi.“* (Omara-Otunnu, 1992: 445).

Jackson a Rosberg označili Aminovu vládu tyraníí, přičemž jediným vysvětlením toho, že panovník nechrání svou zemi před tyraníí, kromě šílenství a nemorálnosti je *„pohrdání právem, majetkem, bezmocnými jednotlivci a čirý hlad po moci“* [...] *Žádnou slušnost, zájem, odpovědnost, soucit nebo svědomí nemá nemorální vládce k omezení jeho úsilí o moc. Je zcela zřejmé, z důkazů a*

zpráv, které jsou k dispozici, že Amin byl v podstatě nemorální člověk.“ (Jackson – Rosberg, 1982: 260). Dále také poukazují na to, že byl svým způsobem ignorant, ale ne hloupý, proto mu chybělo morální cítění, vnímání moderního světa, aby mohl vést zemi efektivně a v míru. Některé zdroje popisují způsob jeho vlády za iracionální, omezený či primitivní (Brett, 1995: 137).

Jak už jsem uvedla, zrušil Amin většinu ústavy, civilních práv a parlament, čímž soustředil moc do jeho rukou a armády. Z Obotohe jednostranického systému udělal de facto nestranický systém (Antingi-Ego – Kasekende – Sebudde, 2004: 19). Nicméně na začátku své vlády si byl vědom, že potřebuje podporu svého režimu, a tak založil civilní vládu, do které se snažil dostat širokou základnu obyvatelstva, např. Obotohe politické vězně. Tato vláda ovšem neměla za úkol vytvářet politiku, ale uschopňovat Aminovy vyhlášky, skrze které vládl. Tyto vyhlášky tvořil na rady boha, který k němu promlouval ve snech, s pomocí několika málo důvěryhodných civilních poradců a armádních důstojníků. S legitimitou své brutální vlády se neobtěžoval, upřednostňoval donucovací síly státu a armády⁵⁸ (Glentworth – Hancock, 1973: 252–253).

Aminova tyranie se vyznačovala čistkami, politickými, etnickými a náboženskými, čemuž se budu věnovat v kapitole týkající se národnímu cítění. Vojenské a militantní složky měly volnou ruku k likvidaci, třebaže domnělé opozice (Thomson, 2010: 148). Byla také ovlivněna touhou Amina *afrikanizovat* Ugandu, což mimo jiné zapříčinilo vyhoštění Asiatů, čímž Amin dlouhodobě poškodil ekonomiku státu (Brett, 1995: 139).

Aminova nepopularita rostla a v okolních státech se kumulovala exilová opozice. Exilové skupiny byly etnicky a ideologicky rozmanité, a proto byl pokus o svržení Amina a vymyšlení následného režimu dlouho neúspěšný. Až na nátlak tanzanského prezidenta Nyereho se podařilo sjednat setkání všech exilových skupin ve městě Moshi (24. – 26. 3. 1979), kde se sjednotily pod UNLF⁵⁹, vytvořily NEC⁶⁰ v čele s Yusufe Lulem a NCC, která jedním členem zastupovala každou z exilových skupin (Tindigarukyao, 1988: 608). Kampala

⁵⁸ V originále powers of coercion, která je typická pro vojenské režimy (Thomson, 2010: 148).

⁵⁹ Ugandan National Liberation Front.

⁶⁰ National Executive Council.

padla na začátku dubna pod tíhou zákroku UNLA⁶¹ a Amin byl nucen utéct do exilu (Rowe, 1990).

Prozatímním prezidentem byl zvolen Yusuf Lule a za pomoci NCC a NEC měl stabilizovat zemi a dovést ji k demokratickým všeobecným volbám. Lule byl nařčen z autoritářské a klientelistické vlády obhajované Oboteho ústavou (1967), po třech měsících byl sesazen a nahrazen Godfreyem Binaisou, který ze začátku hlásal proslovy plné demokratických principů, ale nakonec se choval obdobně jako Lule. Čím více rostla opozice proti němu, tím více kumuloval moc pod sebe a své příznivce, kterými nahrazoval oponenty na klíčových postech, což donutilo zbylé členy UNFL ve vládě sesadit i Binaisu v květnu 1980. Ani jednomu z prozatímních prezidentů se nepodařilo obnovit stabilní civilní vládu, založenou na parlamentních a demokratických principech, což bylo jejich úkolem. Binaisa byl nahrazen šestičlennou vojenskou komisí, v čele s bývalým předsedou vnitřních záležitostí Paulo Muwangou a jeho zástupcem, bývalým ministrem obrany, Yoweri Musevenim. Cílem komise bylo uspořádat volby do konce roku 1980 (Tindigarukayo, 1988: 609–613; Uzoigwe, 1983: 267–268).

Volby konané roku 1980 byly zmanipulované. Při předběžném sčítání vyhrála DP, nicméně po přepočtení hlasů, nařízeném Muwangou, vyhrál Obote s UPC, který ho odměnil dosazením do funkce více-prezidenta a ministra obrany (Tindigarukayo, 1988: 614). Přestože bylo pozorovatelské skupině z Commonwealthu jasné, že volby nebyly demokratické, uznala jejich výsledky za platné z obavy vypuknutí občanské války, která ale stejně díky Oboteho politice nakonec vypuknula (Rowe, 1990).

Obote se ze svých chyb, ani z doby opozice v exilu, nepoučil a opakoval stejné, které vedly k jeho svržení v roce 1971. Znovu uvedl v platnost ústavu z roku 1967 s tím, že její platnost byla jen přerušena jinou vládou, aniž by si připustil, že byla zdiskreditována dávno před jeho svržení. Jeho politika byla opět charakteristická vládou jedné strany, korupcí, protěžováním konkrétních severních etnik (verbováním jich do své osobní armády), kumulací moci ve svůj prospěch, absencí pořádku a bezpečnosti v zemi a nelegitimitou vlády. V mnohém navázal na Amina, stejně jako u něj bylo porušování lidských práv,

⁶¹ Ugandan National Liberation Army.

násilí a politické a etnické vraždy v alarmujícím měřítku⁶². Tato situace vedla k emigraci členů opozice a vzniku guerillových skupin, podporovaných civilním obyvatelstvem převážně na jihu, jež sehrály důležitou roli při jejich svržení (Tindigarukayo, 1988: 618, 621; (Uzoigwe, 1983: 270–271).

Ačkoliv se guerillové boje vedly na většině území, nejvýraznější skupinou byla NRA/NRM, kterou vedl Museveni, jež vedla nejdůležitější boje v oblasti zvané Luwero Triangle⁶³. Díky své organizovanosti, disciplíně, podpoře veřejnosti a spolupráci s civilním obyvatelstvem, za jejichž zájmy především NRA bojovala⁶⁴, mohla vytvořit zázemí pro svržení Oboteho a pozdější převzetí vlády Musevenim, čemuž ovšem předcházely neshody v Oboteho UNLA díky etnickému protěžování, které vyvrcholily v srpnu 1985 převzetím moci vojenskou juntou v čele s Titem a Baziliem Okello. Kampala byla rozdělena do zón okupovaných různými guerillovými skupinami, což vedlo k opětovnému násilí na civilistech a zničení snah o stabilizaci země (Brett, 1995: 142–144).

Vzhledem k tomu, že Obote byl svržen převážně kvůli protěžování jednoho etnika, bylo překvapující, že tato junta vytvořila vojenskou radu s velkým zastoupením vlastního etnika. To bylo jedním z hlavních důvodů pokračujících útoků NRA, která požadovala vyváženější zastoupení. Vzhledem k vyhocené situaci přistoupily obě strany na konání mírového jednání v keňském Nairobi. *Nairobi Peace Agreement*⁶⁵ byla podepsána 17. prosince 1985, ale vzhledem k tomu, že byly z jednání vyloučeny politické subjekty Ugandy a tato dohoda byla podepsána jen mezi dvěma konkurenčními leadery, kteří hájili každý své vlastní zájmy, vedla spíše k větším rozepřím a osočování z porušování dohody, takže se nepodařilo mírovou dohodu implementovat a vedlo to k, veřejnosti podporovanému, převzetí moci NRA 17. ledna 1986 a Museveni byl dosazen na post prezidenta (Tindigarukayo, 1988: 619–621).

⁶² Situace byla natolik vážná, že roku 1982 byla vyslána mise Amnesty International v pokusu o zastavení těchto masakrů (Tindigarukayo, 1988: 617–618).

⁶³ Oblast Luwero Triangle se rozkládá na jihu země, na sever a západ od Kampaly.

⁶⁴ Oproti UNLA, ze které Obote udělal etnicky vymezenou osobní armádu, kterou díky absenci disciplíny nešlo ovládat a udržovala v zemi spíše chaos než pořádek (Brett, 1995: 143).

⁶⁵ Více se (ne)úspěchu a atmosféře těchto mírových jednání věnuje např. Kiplagat, B: *Reaching the 1985 Nairobi Agreement*, 2010., dostupný na <http://www.c-r.org/accord-article/reaching-1985-nairobi-agreement-2002>, náhled 26. 3. 2013.

S nástupem Museveniho k moci se věřilo ve velké změny a nový, lepší začátek pro Ugandu. Někteří autoři kriticky uvádí⁶⁶, že po nástupu NRM k moci zůstala v zemi spousta špatných věcí, jako pokračující civilní válka, hlavně na severu země, a některé věci, jako oprese politických stran, se ještě zhoršily. Na druhou stranu, ale také uznávají, že i největší kritici musejí Musevenimu a NRM přiznat výhledově dlouhodobou pozitivní změnu pro Ugandu (Oloka-Onyango, 1995: 156, 159). Je ovšem důležité podotknout, že tak velké změny, které by zavedly demokratické principy do vedení země, nelze provést „přes noc“. Museveni nechtěl navázat na chyby svých předchůdců a snažil se, aby bezpečnostní složky sloužily k zachování pořádku a bezpečí, aby se eliminoval počet případů porušování lidských práv, a také se snažil o rozvoj ekonomiky a venkova (Tindigarukayo, 1988: 622). Věřil, že základem rekonstrukce Ugandy je vytvoření dobré ústavy (Furley – Katalikawe, 1997: 244).

Roku 1986 představil Desetibodový program⁶⁷, který představil novou formu vládnutí, jak na státní, tak na lokální úrovni, kde založil administrativy ve formě výborů a rad⁶⁸ (Oloka-Onyango, 1995: 159). Díky rozšiřování volební základny, rozšiřoval i svůj vliv v zemi, a to nejen na obyvatelstvo, ale i militantní skupiny. Snažil se hlavně o demobilizaci guerillových skupin a začlenění jich buď do řad NRA nebo LDU's⁶⁹, což napomáhalo snižovat počet vojáků bojujících v občanské válce, zuřící hlavně na severu země, která v podstatě skončila roku 1994 a zanechala po sobě, až na výjimky, spíše kriminální skupiny (Brett, 1995: 147–149). *Ten-Point Programme* měl být opěrným bodem pro vládu, než se vytvoří ústava. K legitimaci své vlády přizval do prvního parlamentu i členy opozičních stran, aby tak zabránil spekulacím o elitářství, a také se snažil o rozšíření volební základny. Později ovšem politické strany zakázal ve jménu míru a demokracie jako „*dělicí a destruktivní*“ (Museveni cit.

⁶⁶ Např. Oloka-Onyango (1995).

⁶⁷ Stručný obsah tohoto programu dostupný v pdf verzi na <http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CDEQFJAA&url=http%3A%2F%2Fwww.austria-uganda.at%2Fdokumente%2FTen-Point%2520Programme.pdf&ei=XZoUf7oOYKN4AT3toD4Dg&usg=AFQjCNHhCuCQcyEMaQ3irouVSjTdnyZeQ&bvm=bv.45175338,d.bGE>, náhled 27. 3. 2013.

⁶⁸ V originále Resistance committees and councils.

⁶⁹ Local Defence Units – jednotky trénované a kontrolované armádou, starající se o pořádek ve vlastních vesnicích.

dle Khadiagala, 1995: 40). Jelikož NRM de facto nebylo politickou stranou, zavedl opět nestranický systém, ale původně v jiném smyslu než Amin⁷⁰ (Tripp, 2010: 161). Z toho také vyplývá, proč nezavedl vícestranický systém, který je vyspělými zeměmi chápán jako základ pro demokracii⁷¹. Roku 1986 začaly, dle některých pozorovatelů příliš dlouhé a nákladné, přípravy na reformu ústavy.

Na konci roku 1988 byla založena ústavní komise, jejímž úkolem bylo prostudovat a přezkoumat stávající ústavní předpisy s ohledem na vytváření návrhů, které by tvořily novou ústavu, jež by garantovala demokratická práva státu a jednotlivců, zavedení demokratické vlády a voleb, vyváženou dělbu státní moci a odpovědnost zvolených politiků (Furley – Katalikawe, 1997: 246). Museveni si byl vědom, že pokud má mít nová ústava legitimitu a respekt občanů, musí je zapojit do rozhodovacího procesu, proto tvorba ústavy trvala dlouho. Ústavní komise jezdila po zemi, seznamovala obyvatele s ústavními otázkami a ptala se na jejich názor. Zlí jazykové tvrdili, že NRM skrze ústavní komisi jen protahovala své setrvání u moci oddalováním vytvoření ústavy, kde bude zakotvena podoba voleb. Nicméně občané vnímali pozitivně, že se vláda zajímá o jejich názor, i přesto, že rozhodnutí o finální verzi ústavy mělo ústavodárné shromáždění (Furley – Katalikawe, 1997: 259–260). Nová ústava Ugandské republiky byla vyhlášena 8. Října 1995, a s přidanými dodatky funguje dodnes⁷².

3.3 Ekonomika

V Ugandě, respektive na jihu dnešní Ugandy, bylo vcelku rozvinuté zemědělství již před koloniální dobou. Díky klimatu se zde daří pěstování náročnějších plodin. Po příchodu Britů se zemědělství začalo více soustřeďovat

⁷⁰ Věřil, že nestranický systém je pro africkou společnost nejlepším řešením. Vzhledem k málo rozvinutému národnímu cítění a sociálnímu vývoji se většinou z politických stran stávaly etnické nebo náboženské frakce (Oloka-Onyango, 1995: 160).

⁷¹ Pokud navážu na předchozí poznámku, systém nemohl z těchto důvodů v Africe fungovat. Vícestranický systém byl vyvinut společností na daleko vyšší úrovni, a tak byl zatím v Africe neaplikovatelný. „...*Politický pluralismus přijde bez pochyb i do Afriky, ale ne vynuceným tempem.*“ (Museveni cit. Dle Oloka-Onyango, 1995: 156). Vícestranický systém byl v Ugandě povolen roku 2005 dodatkem k ústavě z roku 1995 – ústava i s dodatky dostupná na <http://www.parliament.go.ug/new/index.php/documents-and-reports/the-constitution>, náhled 20. 3. 2013.

⁷² Tamtéž.

na pěstování exportních plodin, které byly ceněné na evropských trzích. Těmito plodinami byly bavlna, která tvořila hlavní exportní surovinu do konce 40. let, káva, která nahradila na prvním místě bavlnu a od nezávislosti se na jejím exportu stala Uganda existenčně závislá (Jamal, 1976: 604), tabák, cukrová třtina a čaj, kterými se, ne moc úspěšně, na počátku 60. let snažila vláda diverzifikovat exportní potenciál země. Po získání nezávislosti, stejně jako dlouho poté, byla většina obyvatelstva uplatňována v zemědělství, buď pěstovali konzumní potraviny (banány, proso, sladké brambory, fazole nebo kukuřici) na obživu či výměnný obchod, nebo pěstovali plodiny pro export. Případnými alternativami byly pastevectví na severovýchodě a jihozápadě země, či rybolov v jezerních oblastech (Adimola, 1963: 326–327).

Od doby založení britského protektorátu do země přicházeli Asiaté (později hlavně Indové), pro něž se zavedl výraz *dukawallahs*⁷³. Ze začátku byli vládou podporováni, to se ovšem v průběhu let měnilo. Asiaté přispívali do dělby práce kapitálem, dovednostmi a podnikatelským duchem, zatímco Ugandané tvrdou prací. To vedlo k rasovému rozdělení ekonomiky. Zatímco Evropané (Britové) dominovali v předních pozicích státního sektoru, Asiaté v obchodu a privátním výrobním sektoru, Ugandané byli zemědělci a i mezi nimi byli příjmové rozdíly (Brett, 2005: 3). Na jednu stranu tedy Asiaté byli hlavním pilířem modernizace státní ekonomiky, na druhou stranu ovládali finance, které by z pochopitelných důvodů chtěli vlastnit Ugandané (Jamal, 1976: 615). Později vysvětlím, proč bylo vyhoštění Asiátů pro ugandskou ekonomiku fatální.

Systém koloniálních preferencí vytvořil v zemi také etnickou ekonomickou nerovnost. Zatímco jih země (Buganda) byl podporovaný v produkci exportních surovin, rozvoji průmyslu (Jinja⁷⁴), obyvatelům bylo nabídnuto základní vzdělání a místa v lokální administrativě, což umožnilo vzniku drobné buržoazie, z obyvatel severu země se stal více zdroj pracovní síly do bezpečnostních složek, továren a plantáží na jihu, než samostatní farmáři, což bylo počátkem pro etnickou nevraživost mezi severem a jihem. Dále vznik nerovného třídního systému vytvářel antikoloniální nálady. Dělníci a venkovští zemědělci se sdružovali do drobných družstev a odborů, aby hájili své zájmy. Koloniální vláda

⁷³ Překládáno jako obchodníci.

⁷⁴ Jinja je město ležící východně od Kampaly.

byla nucena udělat ekonomické reformy, aby zabránila bojkotům a stávkám. Mezi největší patřilo odkoupení některých továren na zpracování kávy a bavlny z britského a indického vlastnictví a převedení je do správy družstev a volnější obchodní příležitosti pro místní farmáře (Antingi-Ego – Kasekende – Sebudde, 2004: 4).

Daudi Ocheng přišel v době nezávislosti s pohledem na to, jakým směrem by se měla ekonomika Ugandy ubírat. V dědictví kolonialismu viděl pozitivní myšlenku federace východoafrického regionu, konkrétně Ugandy, Keni a tehdy ještě Tanganiky, co se týče obchodu. Tyto země měly stejnou měnu (šilink), již dříve navazovaly obchodní styky a panovaly mezi nimi relativně dobré vztahy. Za účelem společného obchodování a sdílení financování vývoje různých projektů (lékařských, průmyslových, atd.), které by jinak musely financovat nákladně samy, byla založena roku 1961 *The East African Common Service Organization*⁷⁵. Ocheng viděl rozvinutí obchodu s těmito zeměmi jako využití ugandského potenciálu a také jako protiváhu evropskému trhu, který podle něj diskriminoval ugandské produkty, především kávu. Dále také uvedl možnost hledání nových odbytišť ve světě nebo revidování bývalých koloniálních odbytišť (Ocheng, 1962: 28–29).

Kvůli systému, založenému ve velké míře na exportu primárních surovin a zpětnému importu produktů z nich, zůstala Uganda i po získání nezávislosti ekonomicky na Velké Británii závislá, přesto se vyznačovala relativně prosperujícím zemědělstvím, které bylo ovšem silně regulované především marketingovými radami⁷⁶, které ovládali do konce 60. let hlavně Asiaté a družstvy, skrze něž řídil produkci a obchod s kávou a bavlnou stát (Brett, 2005: 3). Na druhou stranu, začali Britové s tvorbou infrastruktury (silnic, železnic, vodních tras, elektrifikací, budováním vzdělávacích institucí a nemocnic), což mělo vést k trvale udržitelnému rozvoji. Dále se právě hlavně díky Britům stala Uganda součástí organizací jako *The East African Common Service*

⁷⁵ Organizace se roku 1967 transformovala do *The East African Community*, která zanikla roku 1977, především kvůli neshodám s Aminovou politikou. Po nástupu Museveniho k moci se ovšem jednání o spolupráci obnovila. Historie organizace dostupná na http://www.eac.int/index.php?option=com_content&view=article&id=44&Itemid=54, náhled 2. 4. 2013.

⁷⁶ V originále marketing boards.

Organization nebo *International Coffee Organization*⁷⁷, a dalších, které měly napomoci rozvoji ekonomiky (Antingi-Ego – Kasekende – Sebudde, 2004: 6).

Vývoj ugandské ekonomiky byl charakteristický střetem politických, institucionálních a tržních zájmů a řízenou ekonomikou. Antingi-Ego a Kasekende rozdělily ekonomiku nezávislé Ugandy na tři fáze⁷⁸. První nazvali fází *regulačního syndromu* (1962–1966), kdy plánovaná ekonomika vedla k rozvoji soukromého podnikání a zvýšení státních příjmů. Druhou fází je syndrom zhrouteného státu (1966–1990), ve kterém se vláda snažila zavést dominanci státu v ekonomickém sektoru a afrikanizaci obchodu, což s dalšími faktory vedlo k značnému úpadku ekonomiky. Třetí fází je *redistributivní syndrom* (1990-2000), ve které se stav ekonomiky začíná zlepšovat díky nárůstu politické stability a zavádění demokratických principů. V tomto období prošla ekonomika Ugandy značnou strukturální transformací (Antingi-Ego – Kasekende, 2008: 245, 281–283).

Hlavním cílem první nezávislé vlády byla podpora růstu příjmů skrze zlepšování podmínek v zemědělství. Nová vláda potřebovala k udržení a zlepšení ekonomiky posílit své politické postavení a zbavit se rasové nerovnosti v ekonomice. Zahraniční podpora, dostávající se vládě byla použita na podporu stávajícího státního aparátu a také směřovala na „znevýhodňovaný“ sever země, odkud nový premiér, Obote a jeho UPC, čerpal podporu (Brett, 2005: 3). Preferoval názor, že by měl stát přímo zasahovat do národní ekonomiky, proto se vytvářely statutární rady, jako *Coffee Marketing Board* či *Lint Marketing Board*, skrze které stát zastřešoval obchod s kávou a bavlnou. V rámci rovnosti se pokračovalo s afrikanizací obchodu, továrny na zpracování exportních surovin, dříve vlastněné především Asiaty, přecházely pod správu družstevních organizací, vedených Afričany (Antingi-Ego – Kasekende, 2008: 266).

Uganda svého, na Afriku poměrně dobrého, výchozího postavení ale neuměla využít. Kapitál, který do země přicházel formou mezinárodní pomoci, byl využíván na špatně organizované a finančně i technologicky náročné státní

⁷⁷ Úkolem této organizace je posílit celosvětový obchod s kávou a prosazovat udržitelnou expanzi v tržním prostředí pro zlepšení všech účastníků v tomto sektoru. Více na http://www.ico.org/mission.asp?section=About_Us, náhled 2. 4. 2013.

⁷⁸ V originále *regulatory syndrom, syndrom of the state breakdown, redistributive syndrom*.

projekty. Většina průmyslu pod správou Afričanů nebyla vedena dobře, a státní marketingové rady byly používány, stejně jako daně z vývozu, na rozšiřování úředního aparátu, armády a dotování prodělečných státních projektů, místo aby zlepšovaly podmínky farmářům, kteří byli základním článkem pro exportní obchod. Také se nedařilo napravit regionální nerovnost, zatímco na sever putovaly investice hlavně do armády, téměř veškerý industriální a infrastrukturní progres zůstal na jihu země (Brett, 2006: 10).

Jako řešení ekonomické situace viděl Obote na konci 60. let výše zmíněnou politiku *Move to the left*, tedy přechod k socialismu. Chtěl tak přejít na systém masové mobilizace, znárodňování a nacionalismus. Proces odstartoval zveřejněním *Common Man's Charter* a jejích dodatků. Charta obsahovala politické závazky - rozšíření sociálního zabezpečení, vytvoření nové družstevní základny a všeobecně znárodňování, skrze které se těmto závazkům mělo dostat. Neartikulovanějším dodatkem k Chartě byl *The Nakivubo Pronouncement*, kterým Obote vyhlásil převzetí kontroly státem nad veškerým exportem a importem, z většiny znárodnil doly v Kilembe⁷⁹, banky a pojišťovny, ve společných vlastnictvích se měla angažovat lokální vláda, družstva a společnosti, které převzaly většinu kontroly nad dopravou a nad zpracovatelským průmyslem a plantážemi, který vlastnili Asiaté (Willetts, 279–280, 284). Ti si přesto zachovali monopol nad obchodem, což udrželo nerovnost v distribuci zisku (Jamal, 1976: 611). Na druhou stranu Obote v souvislosti s Asiáty prohlásil, že nacionalismus není rasismus, a pokud Asiaté přijmou ugandské občanství, i když nastavil tvrdé podmínky pro jeho získání, stanou se rovnocennými obyvateli, tím šel proti většinovému názoru, čehož později využil Amin (Willetts, 1976: 283).

Politika socialismu a nacionalismu byla vítaná v úřednických řadách, mezi africkými obchodníky a občany, na druhou stranu si udělal řadu nepřátel, a to i ve vlastní straně. Obote se také snažil oprostít od závislosti na zahraničním kapitálu, protože pokud je země závislá na zahraničním kapitálu, který je navíc nepředvídatelný, nemůže být nezávislá politicky. Pro zmenšení závislosti na tomto kapitálu zdůraznil nutnost diverzifikace ekonomiky, která byla závislá na

⁷⁹ Doly v Kilembe byly jediným větším využívaným nalezištěm mědi a těžebním příspěvkem do státní kasy. Více o dolech viz <http://kilembemines.org/>, náhled 4. 4. 2013.

zemědělství, jež je hlavním zdrojem státních zisků, pracovních míst a exportu, a také větší zapojení Ugandčanů v komerčních a výrobních sektorech. Svou politikou na odstranění závislosti na zahraničním kapitálu si odcizil zahraniční donory, přičemž neměl čím tento kapitál nahradit. Díky tomu podkopal ekonomické sebevědomí národa a základy pro demokratický progres (Brett, 1995: 136–137; Gershenberg, 1972: 84).

Implementace Charty v mnoha věcech selhala. Místo aby zvyšovala rovnost mezi občany, naopak rozdíly prohlubovala. To do velké míry zapříčinila korupce a hrabivost státních elit. Nelze docílit socialismu, při pokračujícím soupeření o moc. Zatímco občané měli být šetřiví, aby se ekonomika postavila na *vlastní nohy*, státní elity pokračovaly v kumulování soukromého majetku k upevnění své moci, i když se v rámci nové ekonomické politiky bály o svá výsadní postavení (Glentworth – Hancock, 1973: 247).

Další nerovnost v distribuci zdrojů prohlubovalo kompulsivní přijímání rekrutů do vojenské služby v rámci prvního dodatku k Chartě. Tento projekt čerpal velké procento financí ze státní kasy. Vojenská služba nebyla efektivní základnou pro kvalifikovanou pracovní sílu, která chyběla v ostatních odvětvích a stát tak přicházel o návratnost financí a lidského kapitálu do projektu vloženého. Navíc se začal šířit kondoismus, který se vládě nedařilo zastavit i proto, že muži, kteří by ve vesnicích zabránili tomuto loupení, byli hromaděni ve výcvikových kempech (Gershenberg, 1972: 87). Kondoismus pokračoval za Aminovy vlády.

Dalším problémem, pokračujícím za Amina, byla nedostupnost spotřebního zboží, které bylo předtím snadno dostupné, a to především kvůli afrikanizaci obchodu nekvalifikovanými silami, čímž se výrazně snížila efektivita produkce (Gershenberg, 1972: 89). Tento problém, stejně jako mnoho jiných, se prohloubil pokračující afrikanizací ekonomiky a Aminovou politikou celkově.

Jak jsem výše uvedla, Obote si svými experimenty se socialismem postavil proti sobě zahraniční donory, jejichž investice byly těmito experimenty ohrožovány. Amin proto, aby upevnil své postavení a využil příhodnou zahraniční atmosféru, přešel ve své politice *doprava* a zlepšil přátelské styky s Velkou Británií, Izraelem a JAR, proto se země nebály do Ugandy investovat,

čímž získal Amin přístup k velkorysým půjčkám i od IDA⁸⁰. Na konci roku 1971 si byl Amin svým postavením tak jistý, že se začal obracet proti svým „přátelům“, změnil celou zahraniční politiku a začal se chovat jako populistický nacionalista, což Ugandu opět izolovalo od zahraničních investic (Jørgensen, 1981: 273).

Roku 1972 vyhlásil Amin *ekonomickou válku*, jejímž hlavním cílem byla kompletní afrikanizace obchodu, což mělo za následek vyhoštění Asiatů ze země a rozdělení jejich majetku mezi drobnou buržoazii. Během tří měsíců bylo na 60 000 Asiatů vyhoštěno ze svých domovů a zaměstnání (Jamal, 1976: 602). Amin snahou získat podporu afrických obchodníků prakticky zdevastoval státní ekonomiku. Deportoval většinu kvalifikované pracovní síly a nahradil ji Afričany pod kontrolou státu, pod jejichž vedením, kvůli nezkušenosti, ekonomika kolabovala. Amin využíval zkonfiskovaného majetku jako patronátního prostředku pro získání podpory a posílení loajality spojenců, příslušníků stejného etnika a víry, většinou vojáků (Woodward. 1978: 159–162).

Eliminováním kvalifikované obchodní síly, zahraničního kapitálu a dodavatelů, rozšířením korupce a státní kontroly nad obchodem, selhávala ekonomika i efektivita státu. Amin začal *plundrovat* státní zdroje. Využíval pro to čím dál vzácnější zahraniční měnu. Peníze utrácel za přepych, zbraně a drahé importované zboží jak pro svou potřebu, tak jako systém odměn pro vyšší důstojníky. Utvořil si tak silnou patronátní síť nad zbohatlou vojenskou třídou. Přesto, že byla v druhé polovině 70. let ugandská ekonomika v troskách, tato třída se držela *nad vodou* díky extrémně vysoké tržní ceně kávy, z jejíhož prodeje šla většina zisku do státní, potažmo jejich kapsy (Jackson – Rosberg, 1982: 259). Stát totiž kvůli docházejícímu kapitálu převzal kontrolu nad dovozními licencemi, které Amin věnoval původně obchodníkům (Jørgensen, 1981: 271).

Farmáře situace donutila přejít z pěstování exportních na konzumní plodiny, čímž si zaručovali přežití, což mělo zpětně vliv na nižší příjmy státu. Kvůli paralýze obchodu a nedostatku běžných komodit se také vytvořila

⁸⁰ International Development Association je součástí SB, poskytuje bezúročné půjčky a dotace na programy, které podporují hospodářský růst, snižují nerovnosti a zlepšují životní podmínky lidí. Více na <http://www.worldbank.org/ida/>, náhled 5. 4. 2013.

paralelní obchodní síť a rozvinul se tzv. *magendo*⁸¹, který se pro mnohé obyvatele stal běžným stylem života a jediným přístupem k řadě základního zboží. Řada z nich ovšem odmítla přejít k produkci konzumních potravin, a proto vypukl na konci 70. let v Ugandě hladomor (Clark, 1990). Ekonomická situace výrazně demoralizovala společnost a zbídačila jak stát, tak obyvatele (Gertzel, 1980: 469). Aminovy se nepodařilo kontrolovat venkovskou administrativu ani ekonomiku, proto nahradil původní lokální správu svými vojáky, skrze které se snažil vojenskou silou dosáhnout kontroly nad produkcí venkova, jež byla primárním zdrojem státního zisku, ve výsledku to situaci ještě zhoršilo (Brett, 1995: 139).

Amin nebyl schopen generovat zisk, aby zabezpečil chod a blahobyt státu. Vyhostil kvalifikovanou pracovní sílu, která byla pilířem moderní ekonomiky, znehodnotil majetková práva a zničil podmínky pro podnikání. Jeho krátkozraká politika zničila možnost přežití jeho režimu (Brett, 1995: 137–138).

Ekonomika byla po Aminově vládě v dezolátním stavu. Prozatímním prezidentům Lulemu, ani Binaisovi se ji nepodařilo rehabilitovat. Lulemu se podařilo jen málo efektivních kroků k zastavení inflace či *magenda*. Největší kritiku sklidil za přerozdělování majetku po Aminových stoupencích. Stejně jako Amin byl nařčen z korupce a uplatňování etnických preferencí. S ekonomickou politikou Bianisy byl prakticky stejný problém. Jedinou výraznou změnou byly snahy podpořit soukromé podnikání a zlepšit produkci zemědělců skrze zapojení SB v postkonfliktní rekonstrukci (Tindigarukayo, 1999: 609–611). Prvně se SB angažovala v rekonstrukci ekonomiky v letech 1979–1985⁸². Jak datum naznačuje, byl projekt přerušen dalším konfliktem.

Ve snaze o legitimaci své druhé vlády Obote zastával kromě prezidenta i funkci ministra financí. Věřil, že nejlepším obhájením svého setrvání u moci bude ekonomická rehabilitace z tohoto postu. Docílit toho chtěl takto: „*zvýšit úroveň produkce usměřováním zdrojů do příslušných sektorů; zajistit efektivitu výše zmíněného a poskytování sociálních služeb; odstranit nehospodárné*

⁸¹ Pojem shrnuje praktiky *černého trhu*, pašování, prodej mimo státní kontrolu, apod.

⁸² Jakými prostředky, a ve kterých oblastech konkrétně SB pomáhala, popisuje Kreimer, A., eds.: *Uganda: Post-Conflict reconstruction*. The World Bank, Washington D. C.: 2000.

výdaje ve vládních institucích, odborech, družstvech, a polostátních organizacích; zajistit uvážlivé užívání poskytnutých finančních prostředků ve formě grantů a půjček; podporovat přátelství a spolupráci mezi Ugandou a dárcovskými zeměmi a organizace; vytvořit nové příležitosti a stimuly pro Ugandy a zahraniční soukromé investory; a zavést smíšenou ekonomiku, v níž stát, soukromý sektor i družstevního hnutí budou hrát roli.“ (Obote cit. dle Tindigarukayo, 1988: 615). Jeho postoj k ekonomice se rapidně lišil od prvního období ve funkci, a i přesto, že byla ekonomika v hrozném stavu, stále nebyla vymýcena řada problémů, došlo k překvapujícímu zlepšení. Obotemu se ale nepodařilo získat dostatek důležitých zahraničních investic. Důvodem mohl být strach investorů z navrácení se k socialismu, nedostatečná politická podpora Oboteho nebo nestabilní bezpečnostní situace (Tindigarukayo, 1988: 615–616).

V průběhu let politické i ekonomické nejistoty zůstávala hlavním příjmovým artiklem káva, jejíž produkce a export byly hlavní nadějí na ekonomickou rehabilitaci. Navzdory téměř konstantní produkci, HDP Ugandy trpěl politikou jednotlivých vládců, ale i pohyblivostí ceny kávy na trhu (Clark, 1990). Uganda v 80. letech čelila také větší konkurenci v tržním prostředí. Další překážkou byly exportní kvóty nastavené *International Coffee Organization*. Museveniho vláda ovšem zlepšila podmínky pro konkurenceschopnost kávy – liberalizovala výrobní ceny a obchodní transakce, zrušila vývozní daň, z *Coffee Marketing Board* se stala společnost s ručením omezeným a bylo založeno nové kontrolní těleso nad touto politikou *Uganda Coffee Development Authority*⁸³ (Ngategize – Otim, 1993: 176).

Přestože se nepodařilo ekonomiku po Aminově režimu jeho předchůdcům postavit na *vlastní nohy*, v Museveniho politice byly po nejistém začátku vidět znatelná zlepšení, a to hlavně díky pomoci mezinárodních organizací. I když byl Museveni k akcím organizací jako MMF a SB skeptický, nakonec vláda kvůli zhoršující se situaci v zemi začala se SB spolupracovat. Cílem misí SB byly dlouhodobé programy na rehabilitaci a stabilizaci ekonomiky, ale také

⁸³ Cíle této organizace viz <http://www.ugandacoffee.org>, náhled 6. 4. 2013.

demobilizace obyvatelstva a zajištění politické stability⁸⁴. Situace na konci 80. let ovšem nebyla vůbec stabilní. Mimo jiné díky velkým investicím kapitálu do armády (Omara-Otunu, 1992: 453). V rámci bezpečnosti spolupracoval Museveni se SB např. na projektu NURP⁸⁵, který pomáhal při odstranění občanské války na severu země (Brett, 1995: 149).

Museveniho neoliberální politika byla v první dekádě jeho vlády, stejně jako spolupráce se SB, dobrým začátkem rehabilitace ekonomiky. Privatizací řady vládních firem a zlepšením podmínek pro obchodníky dovedl inflaci téměř k nule a také uvolnil měnu⁸⁶. Za toto období ohodnotila SB zemi jako představitele nejstabilnějšího vývoje ekonomiky v Africe.

3.4 Národní cítění

Základním problémem velmi slabého, nebo spíše neexistujícího, jednotného národního cítění byla již výše zmiňovaná problematika koloniálních, respektive postkoloniálních hranic, které v Ugandě spojovaly do státního celku množství rozdílných etnických skupin s odlišnými tradicemi, kulturou, jazykem, náboženstvím a životním stylem. Z předchozích kapitol je zřejmé, že etnicita hrála velkou roli jak ve vládě, tak v ekonomice země. Politické strany se zakládaly na bázi etnického nebo náboženského příslušenství, z čehož potom čerpali vládcí podporu pro legitimitu svých režimů. Stejně tak armády byly rekrutovány z řad etnických příslušníků, kteří měli předpoklady pro udržení si loajality k vládci, a tudíž mohly sloužit jako donucovací nástroj jeho politiky. Dále hrála roli v neschopnosti utvořit jednotu národa výše zmiňovaná nerovnoměrná distribuce státních zisků. Ty byly používány jako kumulující prostředek moci vládních elit a vytváření patronálních sítí nad protěžovaným etnikem. Ačkoliv koloniální dědictví mělo vliv na nejednotu obyvatelstva, politika vládců nese též svoji vinu.

⁸⁴ Opět, více k tématu viz Kreimer, A., eds.: *Uganda: Post-Conflict reconstruction*. The World Bank, Washington D. C.: 2000.

⁸⁵ Northern Uganda Reconstruction Programme (1992), více info o projektu viz <http://www.worldbank.org/projects/P002981/northern-reconstruction?lang=en>, náhled 7. 4. 2013.

⁸⁶ Hodnotu měny určoval volný trh.

Jak uvádí Mutibwa (1992: 1) byla Uganda „*amalgámem*“ rozdílných etnik, náboženství a dvou hlavních jazykových skupin – bantuské na jihu, a nilotické na severu země⁸⁷ (viz Příloha č. 4). Zatímco na jihu žili lidé se zkušeností s centralizovanou vládou, politickým systémem a byli ve styku s okolním světem, na severu země žily spíše „*segmentované společnosti*“, které zatím nevyvinuly centralizované státy, jejichž kontakt s okolním světem byl poznamenán obchodem s otroky. Protektorát Uganda tak sdružoval společnosti na značně rozdílném stupni vývoje, a tím byl předem v mnoha ohledech zvýhodněný jih země nad severem.

Dalším rozdělovacím prvkem, jak Mutibwa uvádí, byly rozdílné náboženské mise, které od konce 19. století do země přicházely. Hlavním konfliktním bodem bylo, které náboženství bude dominantní v zemi, jestli protestanti či katolíci. Tento konflikt vyústil v občanskou válku, z níž vyšli vítězně, po nejdůležitější bitvě o Mengo roku 1892, protestanti, jež ustanovili protestantismus hlavním náboženstvím, roku 1894 vzniknuvšího, protektorátu. Protestanti šířili svůj vliv hlavně skrze Bugandu, která se už v této době stala Brity preferovaným regionem, viz výše. Katolíci zůstali tedy ve stínu protestantů, stejně jako muslimové, kteří se vyskytovali převážně na severu země (Mutibwa, 1992: 2).

Z výše uvedeného je zřejmé, že tvořit jednotný nacionalismus a pocit příslušnosti k jednomu národu tam, kde není spojujícím prvkem ani původ, ani náboženství, a stát je de facto konstruktem, nebude jednoduché. Z předchozích kapitol je zřejmé, že během mnou sledovaného období se s touto problematikou Uganda nedokázala plně vypořádat.

Jak uvádí Kiwanuka (1970: 231), v rámci protektorátu se zhruba v 50. letech 20. století začaly objevovat pokusy o nacionalismus, z čehož byly nejvýznamnější tyto: rádoby „*celo-ugandský*“, který chtěl hájit zájmy všech, pro-bugandský, který chtěl přirozeně hájit zájmy Bugandy, a anti-bugandský, který chtěl hájit zájmy všech, vyjma Bugandy. Toto se ukázalo být problémovým hlavně při řešení otázky nezávislosti. Jak jsem uvedla výše, byla Buganda Brity preferovaná před ostatními částmi protektorátu již od jeho vzniku, což výrazně zvýšilo pocit její výjimečnosti, zvýšilo anti-bugandský nacionalismus, a ve svém

⁸⁷ Více podrobností o jazycích v Ugandě viz <http://www.ethnologue.com/country/UG/languages>, náhled 10. 3. 2013.

důsledku mařilo pokusy o jednotnou národní soudržnost. Do jisté míry je pochopitelné, že se Buganda cítila v rámci protektorátu výjimečně, když byla díky svému předkoloniálnímu vývoji na daleko vyšším politickém i ekonomickém vývoji a soustředily se zde první misionářské výpravy, díky kterým bylo v Bugandě více rozvinuté i vzdělání (Engholm, 1962: 15).

Na druhou stranu administrativa v Bugandě dlouhou dobu byla jediným úředním tělesem v zemi, se kterým byli Britové ochotni jednat, což z ní dělalo prostředníka pro artikulování celo-ugandských problémů, i když z vyřešení většiny z nich těžila hlavně Buganda. Byla například jediným tělesem, schopným oponovat založení Východoafrické federace a vystupovala proti ekonomickému vykořisťování farmářů Evropany a Asiaty. Díky těmto akcím se stala Buganda de facto kolébkou vzniku nacionalismu v zemi. K rozdělení nacionalismu na tři výše zmíněné došlo díky politice progresivního guvernéra Andrew Cohena a Mutesy II., jenž z obavy ze ztráty postavení Bugandy v rámci příprav na nezávislost začal požadovat vyhlášení samostatné Bugandy (Kiwauka, 1970: 236).

Strany vznikající v 50. letech, jež při získání nezávislosti usilovaly o moc, DP a UNC (respektive UPC) byly zakládány v Bugandě. Přesto ve středu jejich zájmů byla původně celo-ugandská témata. Deportace kabaky (1953–1955) se stala jedním z nich. Strany se snažily získat podporu celého protektorátu, což dalo vzniknout celonárodním pocitům, ne ve smyslu soudržnosti, ale ve smyslu zbavení se společného nepřítele, kolonizátora. Deportace nebyla chápána jako otázka Bugandy, ale jako provinění vůči Afričanům. Je možné, že kdyby kabaka po návratu z exilu (1955) využil popularity získané touto akcí, místo soustředění se na nezávislost Bugandy, mohl předejít svému svržení Obotem a vládnout celému, a třeba sjednocenému národu (Kiwauka, 1970: 237–238). To se nestalo a Buganda se dál snažila artikulovat své separatistické požadavky.

Londýn chtěl udělit nezávislost jednotnému státu, a tak také učinil. Jako nejlepší volbu nakonec viděl utvoření federace. První ústava byla ve svém důsledku plná protikladů, nebyla ani plně federální, ani plně unitární, což bylo důsledkem toho, že plný federální status získala jen Buganda, semi-federální status království Ankole, Bunyoro a Toro a teritorium Busoga. Tyto části státu

tak získaly jistou míru autonomie, Bugada vyšší, zatímco zbylé oblasti byly spravované centrální vládou (Dinwiddy, 1981: 513–514). Touto ústavou nechal Londýn vzniknout „*stát ve státě*“, uspokojení pro-bugandských nacionalistů se ale nedočkal (Uzoigwe, 1983: 257).

Aby se Buganda neizolovala od politického dění, založila roku 1961 stranu KY, a po bojkotu voleb, které díky tomu vyhrála katolická DP, se snažila ve volbách roku 1962 uspět, a proto se spojila se svým rivalem UPC. Dle Kiwanuky (1981: 509–510) byla tato aliance spojením dvou nacionalismů, pro-bugandského a celo-ugandského (i když ve své podstatě spíše anti-bugandského). Přestože kabakovi nevyhovoval Obote, protože nebyl Muganda, byl pro něj přijatelnější UPC, protože byl protestantskou stranou. „*Nijak zvlášť jsem ho neměl rád [...] Souhlasil jsem s koalicí bez obav. On rozuměl našim obavám o postavení Bugandy; my sdíleli jeho naděje na sjednocenou, prosperující a svobodnou Ugandu.*“ (Mutesa II. cit. dle Kiwanuka, 1981: 510). Z toho je zřejmé, že i když kabaka stále bojoval o pozici Bugandy, přinejmenším formálně akceptoval Ugandu jako celek, což dokazuje i přijetí prezidentského postu.

Spojení dvou nacionalismů nemohlo vydržet věčně. Díky přeběhlictví z řad DP i KY, získal Obote dostatečnou podporu, aby mohl alianci rozpustit, později zakázat KY, zrušit ústavu, a s ní zvláštní postavení království, zavést vládu jedné strany, a pomocí socialismu a zahájením afrikanizace budovat jednotný stát s jednotným národem (Dinwiddy, 1981: 514). Již v počátcích samostatného státu byly, vzhledem ke koloniálnímu vývoji, politické a vojenské konflikty převážně etnického charakteru. Vzhledem k narůstající opozici proti své politice se Obote musel začít spoléhat na armádu, která od roku 1964 začala výrazně promlouvat do politického dění v Ugandě. Obote byl podporován severními etniky díky svému původu, ale i koloniální politice, jež rekrutovala do armády především z oblastí Acholi, Teso, Lango a Západního Nilu. Nárůst angažovanosti vojenské moci v politice byl umožněn díky vzpouře roku 1964, kdy vojáci, mimo jiné, žádali afrikanizaci důstojnického sboru. Po konci vzpoury byli bývalí poddůstojníci povýšeni (např. Idi Amin na post zástupce velitele armády). Díky afrikanizaci armády vzniklo (v rukou Oboteho spíše policejní) těleso, kterým Obote mohl účelně potlačovat opozici (Brett, 1995: 134–135).

Příslušníci severních kmenů doufali, že když bude ve vládě „seveřan“, pokusí se změnit, z koloniální doby zakotvenou, nerovnoměrnou distribuci finančních zdrojů. Na druhé straně se Buganda obávala, že vládní finance se přesměrují právě ve prospěch zaostalého severu. To proto, že se rozšiřovalo mínění, že vládní posty sloužily k přístupu k moci, bohatství, osobní ochrany, a ve svém důsledku k patronátním vazbám k preferovanému etniku. Rivalita mezi zaostalým, ale vládou preferovaným severem a vzdělaným jihem mohla jen stěží vést k národní jednotě (Glentworth – Hancock, 1973: 240).

Nárůst politického vlivu armády, stejně jako špatně implementovaná politika Oboteho charty, vedla ke štěpení loajality v jeho řadách, a právě v armádě, která udržovala jeho vládu životaschopnou. Amin spolu s dalšími důstojníky viděli Oboteho politiku jako přímý útok na jejich postavení a snahu o získání dominance vlastního kmene Lango, a také Acholi (Glentworth – Hancock, 1973: 247). Před plánovanými volbami roku 1971 nebylo jisté, zda by Obote obhájil svou pozici, proto nemohl být svržen politickým převratem, jedinou možností se stal vojenský převrat vedený Aminem (Willets, 1975: 298).

Oblasti, které byly za Oboteho znevýhodňované, hlavně Buganda, Amina vítaly. Aminovou obhajobou pro převrat byla Oboteho politika plná korupce, nespravedlnosti a ekonomické nerovnosti (Glentworth – Hancock, 1973: 250). Řada příznivců, která po Obotem zůstala, čelila násilí a represím. Až tisíce důstojníků a vojáků kmene Langi a Acholi byly popraveny. Místo zbavení se etnické nerovnosti, se situace zhoršovala (Brett, 1995: 138).

Armádě a vojenskému režimu začal dominovat Aminovo kmen Kakwa, spolu s Lugbara a Madi, z oblasti Západního Nilu. Vzhledem k tomu, že má kmen Kakwa původ v Súdánu, převládali zde muslimové. Možná víc než ke kmenové příslušnosti se Amin hlásil k núbijskému původu, jenž vyzdvihoval jako unikátní. Díky tomu, že byl Amin *common man*, získal si jeho nástup k moci popularitu, které předchází vláda, se západním vzděláním, nemohla dosáhnout. Ugandu, zvláště pak zaostalý sever, si získal svou image krále-válečníka, jenž řídil svou politikou skrze božská vnuknutí a sny, což mělo blíže k africké tradici, než importovaná politika (Woodward, 1978: 154, 160).

Aminovým cílem byla úplná afrikanizace Ugandy, která vedla k vykázaní Asiátů, a tím pilíře moderní ekonomiky, ze země. Pod záštitou populistického nacionalismu přerozděloval majetek po Asiitech mezi Afričany, ovšem rozděloval podle etnické či vojenské příslušnosti (Woodward, 1978: 162). Utvořil si tím patronátní síť nad svými stoupenci a vybudoval v zemi zbohatlou vojenskou třídu. Přestože ekonomika kolabovala a většina země byla bez zdrojů, Aminovi stoupenci si užívali luxusu (Jørgensen, 1981: 288). Amin, původně vítaný spasitel národa, pokračoval v uchvatitelské vládě s preferenční politikou, která přešla v tyranii. Pro řadu Ugandžanů, těch z mála šťastných, které nezasáhla jeho brutalita přímo, byl stále tím, kdo vyhnal ze země Asiaty a dal Ugandžanům šanci vytvářet ekonomiku země (Glentworth – Hancock, 1973: 237).

Ačkoliv byl muslim, vyhlásil náboženskou toleranci. V praxi ji však nenaplňoval. V rámci preferenční politiky zvýhodňoval muslimy ve všech ohledech. Na přelomu let 1972 a 1973 mizeli významní katoličtí představitelé, i když někteří autoři tvrdí, že spíše jako zdroj možné opozice režimu, než kvůli vyznání (Glentworth – Hancock, 1973: 252). Největší Aminovou chybou, v rámci náboženské tolerance, byla vražda anglikánského arcibiskupa roku 1977, jež umocnila tenze v exilových opozičních skupinách (Gertzel, 1980: 464). Opozice se vytvořila i mezi protěžovanými muslimy a vojáky, kteří ztráceli v Aminu důvěru. Hybnou silou svržení režimu se staly exilové opoziční skupiny. Přestože byly ideologicky i etnicky velmi rozličné, podařilo se jim v tanzanském Moshi spojit pod záštitou Nyereho. Hlavními skupinami byly stoupenci Oboteho, FRONASA⁸⁸, vedená Musevenim a Sum⁸⁹, vedené oddanými stoupenci UPC (Brett, 1995: 140).

Po Aminově svržení bylo těžké zavést legitimní civilní vládu, protože etnická, náboženská i ideologická diverzita přetrvávala. V březnu 1979 měla UNLF za pomoci NCC a NEC, obnovit politickou a ekonomickou stabilitu země a zavést institucionální úpravy, které by sloužily jako základ životaschopného demokratického systému. Poté, co prezidenti Lule a Binaisa selhali v sestavení vlády národní jednoty, přešla vláda do rukou vojenské komise, jež v prosinci

⁸⁸ Front of National Salvation.

⁸⁹ Save Uganda Movement.

roku 1980 zorganizovala „svobodné“ volby. Nelegitimita voleb, jež vyhrál UPC, neschopnost vytvoření národní armády, již opět dominovala severní etika, a schopnost NRA/NRM vytvořit sociální základnu k vedení „lidové války“ se staly Obotemu osudnými ve snaze obhájit své působení u moci (Brett, 1995: 141).

Oboteho vláda se kvůli velkému počtu opozice uchýlovala k etnickému násilí a alarmujícímu porušování lidských práv. Tato situace, i přes snahy Amnesty International, pokračovala až do jeho svržení (1985) guerillovými skupinami, z nichž nejvýznamnější byla Museveniho NRA/NRM. K moci se ovšem dostala vojenská junta v čele s Titem a Baisiliem Okello z etnika Acholi, jež bylo za Oboteho v armádě marginalizované na úkor Langi. Etnická imbalance vojenské rady ve prospěch Acholi vedla k pokračujícím bojům, které vyústily nejdřív k podepsání neúspěšného *Nairobi Peace Agreement* a později ke svržení junty Musevenim a jeho NRA/MRM (Tindigarukayo, 1988: 620).

Přestože se Museveni snažil zavádět demokratické principy ve vládě a získat podporu celého národa, díky guerillovým bojům, které pokračovaly po celé zemi, a které se snažil prostřednictvím NRA eliminovat, bylo jeho převzetí moci mnohými chápáno jako vítězství jihu nad severem, a proto vznikaly, převážně na severu země, ozbrojené odbojové skupiny, ke kterým se přidávaly nemalé zástupy obyvatel. Občanskou válku se podařilo úspěšněji vyřešit až v roce 1994, kdy zůstaly po bojích jen kriminální skupiny. Mezi nejproblematictější skupiny patřily UPDM/UPDA⁹⁰, složené z bývalých vojáků UNLA, a mesiášský HSM⁹¹. Tyto dvě skupiny se spojily a mezi lety 1986 a 1987 celkem úspěšně čelily NRA v mnoha střetech. Toto spojení se později rozpadlo. NRA byla schopna rekrutovat řadu vojáků z UPDA a ostatních celků do svých řad nebo z nich udělala členy LDU's, což spolu s pomocí od SB ve formě NURP vedlo k vytvoření národní (ne etnicky vymezené) armády a alespoň částečné stabilizaci situace na severu země. Největší hrozbou stability severu po roce 1994 zůstaly kriminální skupiny, frakce především z HSM, jmenovitě LRA v čele s Josephem Konym, jež je mezinárodně hledaným zločincem pro porušování lidských práv a využívání dětských vojáků ve svých řadách. Tato ozbrojená skupina později rozšířila své působení i za hranice

⁹⁰ Uganda People's Democratic Movement/Army.

⁹¹ Holy Spirit Movement.

Ugandy a stala se jedním z destabilizujících prvků regionu⁹² (Brett, 1995: 145–149).

Museveniho cílem bylo sepsat novou ústavu (1995), která by sloužila jednotnému národu, vytvořit armádu, která by sloužila k ochraně všech obyvatel, stabilizovat ekonomickou situaci země, a tím zlepšit situaci celého národa a participovat všechna etnika na rozhodujících procesech, k čemuž sloužilo zavádění lokálních výborů a rad. Přestože se demokratické reformy zaváděly pomalu, vedly k pozvedávání národní soudržnosti, jež má před sebou ještě dlouhou cestu, aby byla skutečně celonárodní.

Jak uvádí Omara-Otunnu (1992: 443), je tragickou ironií, že nacionalismus, jež úspěšně Ugandu zbavil koloniální nadvlády a mohl být úspěšným nástrojem k docílení demokracie, byl jednotlivými panovníky zneužíván jako nástroj k mobilizaci masové podpory pro jejich nedemokratické vlády a pomohl je tak udržet u moci, jež podkopávala politickou a ekonomickou stabilitu země, ničila příležitosti pro sjednocení národní jednoty, a zbavovala své občany možnosti důstojného života v socio-ekonomickém blahobytu a míru.

⁹² Více o problematice viz www.hrw.org/topic/international-justice/joseph-kony-lra, náhled 15. 4. 2013.

4 ZÁVĚR

Cílem mé práce *Postkoloniální státnost: Případová studie Ugandy* bylo definovat postkoloniální státnost dle konceptu Georga Sørensen a analýzou vývoje ugandské státnosti dokázat, že je ideálním typem státu pro tento koncept. Státnost jsem analyzovala od získání nezávislosti na Velké Británii roku 1962 do poloviny 90. let 20. století, kdy byla přijata nejnovější ústava Ugandy. Nastínila jsem rovněž situaci v Ugandě před získáním nezávislosti, protože ovlivnila její další vývoj. Větší pozornost jsem rovněž věnovala 60. letům 20. století, tedy působení první nezávislé vlády, protože politika v dalším období na ni buď navazovala, nebo se ji naopak snažila změnit.

V teoretické části se nejprve zabývám příčinami vzniku postkoloniálního státu v mezinárodním prostředí. Příčin byla celá řada: úpadek tradičních koloniální mocností po druhé světové válce, změna náhledu mezinárodního prostředí, zejména nových velmocí (USA a SSSR) na evropský kolonialismus, nárůst nacionalismu v asijských, později afrických státech a další, které nakonec vyústily v to, že se stalo držení kolonií dle mezinárodních norem zločinné, a bylo nutné všechna kolonizovaná území dekolonizovat.

Blíže se zabývám třemi fenomény, které přispěly k nezávislosti všech států: Panafrickým hnutím a vznikem OAJ, které stálo za vzednutím se vlny proti kolonialismu nejprve afroamerického, později afrického obyvatelstva, přičemž OAJ se stala ve své době největší organizací zemí Třetího světa, a mimo jiné se explicitně zavázala ve své Chartě chránit postkoloniální hranice, které udržovaly na kontinentě určitou stabilitu a garantovaly nedotknutelnost státní integrity. Poté se zabývám Bandungskou konferencí, jež byla vrcholnou konferencí afrických a asijských zemí, které po své dekolonizaci cítily odpovědnost vůči všem kolonizovaným územím světa. Na této konferenci byla artikulována nutnost zbavení se kolonialismu, rasismu a chudoby všude na světě. Posledním zmiňovaným tématem je sama dekolonizace, pro potřeby práce britská dekolonizace. V této kapitole zdůrazňuji, že Velká Británie ve svých koloniích uplatňovala systém nepřímé správy využíváním místních institucionálních struktur, jež byly později základem pro nezávislé administrativy.

V další kapitole teoretické části jsem definovala postkoloniální státnost dle konceptu Georga Sørensen. Tuto kapitolu jsem rozdělila na tři podkapitoly, z nichž se každá podrobně věnovala jednomu z prvků, dle kterých lze identifikovat postkoloniální stát, respektive státnost. Ačkoliv jsem prvky kvůli přehlednosti oddělila zvlášť, jak jsem později dokázala i v praktické části, ve velké míře se ovlivňují a do značné míry vychází jeden z druhého.

V praktické části jsem se věnovala analýze vývoje ugandské státnosti od získání nezávislosti do poloviny 90. let, kdy byla přijata nejnovější ústava Ugandy. Jak jsem výše zmínila, věnovala jsem se ve zkratce také koloniální době, protože ovlivnila pozdější vývoj ugandské státnosti.

V první podkapitole jsem se věnovala vývoji Ugandy od založení protektorátu do získání nezávislosti. Zde bylo základním problémem koloniální politiky nerovnoměrný vývoj v rámci protektorátu, a také nerovnoměrná distribuce finančních zdrojů, kvůli asijským obchodníkům, kteří sice byli díky svému obchodnímu umu hlavním pilířem moderní ekonomiky, nicméně ovládali většinu financí, které si za tvrdou práci nárokovali ugandští farmáři. V tomto období byl položen základ závislosti ekonomiky na světovém trhu, díky pěstování výhradně exportních surovin, bavlny a v polovině století kávy. Také zde byla zakořeněna nevraživost vůči Asiatům kvůli rasovému rozdělení ekonomiky, a také etnická nevraživost kvůli nerovnoměrnosti distribuce zdrojů mezi Bugandou a zbytkem protektorátu.

Výjimečnému postavení Bugandy jsem se věnovala v další podkapitole. Zde jsem vysvětlila, že ačkoliv byla britská preferenční politika zdrojem etnické nevraživosti v zemi, byla do jisté míry ospravedlnitelná, což uvádím také v kapitole o národním cítění. Buganda byla oproti zbytku protektorátu na daleko vyšší úrovni v mnoha směrech. Navíc do značné míry kooperovala s Brity.

Klíčovou část tvoří tři podkapitoly, analyzující vývoj ugandské státnosti. Pro přehlednost jsem je rozdělila zvlášť do kapitol, kopírujících strukturu teoretické části. V této části práce odpovídám na ústřední tezi práce, tedy dokážu, že je Uganda, v mnou vybraném období, ideálním typem státu pro postkoloniální státnost dle Sørensenova konceptu.

Dokazují tedy, že po získání nezávislosti byla Uganda uchvácenou autonomií, ať už za autoritářské vlády jedné strany Oboteho prvního režimu, Aminovy vojenské tyranie, Oboteho druhého, téměř stejného režimu, či v přechodných obdobích. Ani v jednom z těchto období se nepodařilo vytvořit stabilní civilní vládu, založenou na demokratických či parlamentních principech. Ba právě naopak, korupce, nedemokratické principy, kumulace moci vládními elitami, porušování lidských práv a užívání armády jako nástroje pro odstraňování opozice byly charakteristickými pro Ugandu. Až Museveniho nestrannický systém a nová ústava z roku 1995 dala zemi výhledově novou šanci.

Ekonomika byla založena na pěstování exportních surovin, převážně kávy. Uganda byla víceméně jednodruhovou exportní zemí, přičemž byla závislá na cenách kávy na světovém trhu. Absence zemědělské diverzity, stejně jako nerovnoměrné rozdělování státních příjmů vedly k ekonomickému úpadku a strádání státu, respektive jeho obyvatel. Ani Oboteho experimenty se socialismem, ani Aminova ekonomická válka nezaručily zemi stabilitu, naopak, spolu s kumulací majetku a patronátními sítěmi nad svými stoupenci, ekonomik zruinovaly. Po pádu Aminova se nedařilo ekonomiku stabilizovat. Běžně skloňovanými termíny jsou korupce, kondoismus, nedostatek běžného spotřebního zboží, *magendo* a ekonomická nerovnost. Až díky reformám, spolu se spoluprací s SB, se Musevenimu podařilo zlepšit ekonomiku země.

Jednotné národní cítění není jednoduché vytvořit ve státě, kde je uměle pospojována řada odlišných etnik, kultur a náboženství. Etnickou nerovnost, a z ní vyplývající nevraživost, v zemi, stejně jako rasovou nesnášenlivost vůči Asiatům, zakořenila v Ugandě již britská koloniální vláda. I díky preferenční politice byl jih země politickým i ekonomickým centrem, zatímco sever země byl zdrojem pracovní síly a vojáků. Etnickou nevraživost, a tedy neschopnost vytvořit jednotný nacionalismus, prohlubovali i jednotliví vládcí svými politikami. Vždy byl někdo zvýhodňován nad zbytkem protektorátu, stejně jako byla eliminovaná opozice, převážně na etnickém základu. Zda se Musevenimu, nebo jeho nástupcům, podaří vytvořit jednotné národní cítění, je dle mého otázka, na kterou nelze jednoznačně odpovědět.

Analýzou ugandské státnosti, ve vymezeném období, jsem tedy dokázala, že se v průběhu svého vývoje vyznačovala výše zmíněnými prvky, které dle Sørensenova konceptu tvoří postkoloniální státnost. Díky těmto závěrům můžu hlavní tezi práce, tedy že Uganda byla v mnou sledovaném období ideálním typem státu pro postkoloniální státnost konceptu Georga Sørenseny, potvrdit.

Museveniho ústava (1995), se svými dodatky, dala zemi naději, že v budoucnu možná zlomí statut postkoloniálního státu. Nicméně až další vývoj ukáže, jestli se jemu, či jeho následníkům, podaří odstranit všechny prvky, jež tuto státnost tvoří.

5 SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH PRAMENŮ

Aasland, T.: On The Move-To-the-Left in Uganda 1969-1971: The Common Man's Charter – dissemination and attitude. Uppsala Offset Center AB, Uppsala: 1974.

Adimola, A. B.: Uganda: The Newest "Independent". *African Affairs*, Vol. 62, No. 249 (Oct., 1963), pp. 326–332.

Antingi-Ego, M. A., Kasekende, L. A., Sebudde, R. K.: *The African Growth Experience: Uganda Country Case Study*. Bank of Uganda: 2004.

Antingi-Ego, M. A., Kasekende, L. A.: Restarting and sustaining growth in a post-conflict economy: the case of Uganda. In: Ndulu, B. J. eds.: *The Political Economy of Economic Growth in Africa, 1960–2000, Vol. 2: Country Case Studies*. Cambridge University Press, Cambridge: 2008.

Berry, S.: *No Condition Is Permanent: The social dynamics of Agrarian Change in Sub-Saharan Africa*. The University of Wisconsin Press, Madison: 1993.

Betts, Raymond, F.: *Decolonization: Making of the Contemporary World*. Routledge, London: 2004.

Bliss, H., Russett, B.: Democratic Trading Partners: The Liberal Connection, 1962-1989. *The Journal of Politics*, Vol. 60, No. 4 (Nov., 1998), pp. 1126–1147.

Bradley, A. W.: Constitution-Making in Uganda. *Transition*, No. 32 (Aug. - Sep., 1967), pp. 25–31.

Brett, E. A.: Neutralising the Use of Force in Uganda: The Rôle of the Military in Politics. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 33, No. 1 (Mar., 1995), pp. 129–152.

Brett, E. A.: *Authoritarian Patrimonialism and Economic Disorder: The Politics of Crisis and Breakdown in Uganda and Zimbabwe*. Africa Commission Report (2005).

Brett, E. A.: State Failure and Success in Uganda and Zimbabwe: The Logic of Political Decay and Reconstruction in Africa. *Working paper No. 78*, (Feb. 2006). Crisis States Research Centre LSE, London.

- Breuilly, J.: *Nationalism and the State*. Manchester University Press, Manchester: 1993.
- Byrd, R. O.: Characteristics of Candidates for Election in a Country Approaching Independence: The Case of Uganda. *Midwest Journal of Political Science*, Vol. 7, No. 1 (Feb., 1963), pp. 1–27.
- Clapham, Ch.: *Africa and the International System: The Politics of State Survival*. The Cambridge University Press, Cambridge: 1996.
- Dinwiddy, H.: The Search for Unity in Uganda: Early Days to 1966. *African Affairs*, Vol. 80, No. 321 (Oct., 1981), pp. 501–518.
- Engholm, G.: Political Parties and Uganda's Independence. *Transition*, No. 3 (Jan., 1962), pp. 15–17.
- Fordham, P.: Uganda and Its New Constitution: The International Background. *Transition*, No. 3 (Jan., 1962), pp. 9–12.
- Furley, O., Katalikawe J.: Constitutional Reform in Uganda: The New Approach. *African Affairs*, Vol. 96, No. 383 (Apr., 1997), pp. 243–260.
- Gerschenberg, I.: Slouching towards Socialism: Obote's Uganda. *African Studies Review*, Vol. 15, No. 1 (Apr., 1972), pp. 79–95.
- Gertzel, Ch.: Uganda after Amin: The Continuing Search for Leadership and Control. *African Affairs*, Vol. 79, No. 317 (Oct., 1980), pp. 461–489.
- Glentworth, G., Hancock, I.: Obote and Amin: Change and Continuity in Modern Uganda Politics. *African Affairs*, Vol. 72, No. 288 (Jul., 1973), pp. 237–255.
- Go, J.: Modeling States and Sovereignty: Postcolonial Constitutions in Asia and Africa. In: Lee, Ch. J. eds: *Making a World after Empire: The Bandung Moment and its Political Afterlives*. Ohio University Press, Athens: 2010, pp. 107–139.
- Gurr, T. D.: Peoples Against States: Ethnopolitical Conflict and the Changing World System: 1994 Presidential Address. *International Studies Quarterly*, Vol. 38, No. 3 (Sep., 1994), pp. 347–377.
- Herbst, J.: War and the State in Africa. *International Security*, Vol. 14, No. 4 (Spring, 1990), pp. 117–139.

- Hope, K. R.: *African Political Economy: Contemporary Issues in Development*. M. E. Sharpe, Armonk: 1997.
- Ingham, K.: Uganda's Masque of Independence. *African Affairs*, Vol. 62, No. 246 (Jan., 1963), pp. 29–39
- Jackson, R. H., Rosberg, C. G.: *Personal Rule in Black Africa: Prince, Autocrat, Prophet, Tyrant*. University of California Press, London: 1982.
- Jackson, R. H.: *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and The Third World*. Cambridge University Press, Cambridge: 1990.
- Jamal, V.: Asians in Uganda, 1880-1972: Inequality and Expulsion. *The Economic History Review*, New Series, Vol. 29, No. 4 (Nov., 1976), pp. 602–616.
- Jørgensen, J. J.: *Uganda: A Modern History*. Croom Helm Ltd., London: 1981.
- Kasfir, N.: The 1967 Uganda Constituent Assembly Debate. *Transition*, No. 33 (Oct. - Nov., 1967), pp. 52–56.
- Khadiagala, G. M.: State Collapse and reconstruction in Uganda. In: Zartman, I. W., eds.: *Collapsed States: The Desintegration and Restoration of Legitimate Authority*. Lynne Rienner Publishers, Inc., London: 1995, pp. 33–48.
- Kiwanuka, M. S. M.: Nationality and Nationalism in Africa: The Uganda Case. *Canadian Journal of African Studies / Revue Canadienne des Études Africaines*, Vol. 4, No. 2 (Spring, 1970), pp. 229–247.
- Klíma, J.: *Dějiny Afriky: Vývoj kontinentu, regionů a států*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha: 2012.
- Kreimer, A., eds.: *Uganda: Post-Conflict reconstruction*. The World Bank, Washington D. C.: 2000.
- Lacina, K. a kol.: *Současná Afrika – 100 otázek a 100 odpovědí*. Mladá fronta, Praha: 1981.
- Lee, Christopher. J. eds: *Making a World after Empire: The Bandung Moment and its Political Afterlives*. Ohio University Press, Athens: 2010.

Lindemann, S.: Exclusionary Elite Bargains and Civil War Onset: The Case of Uganda. *Working Paper No. 76*, (Aug. 2010). Crisis States Research Centre LSE, London.

Morris, H. F.: The Uganda Constitution, April 1966. *Journal of African Law*, Vol. 10, No. 2 (Summer, 1966), pp. 112–117.

Mutibwa, P. M.: *Uganda Since Independence: A Story of Unfulfilled Hopes*. C. Hurts & Co. (Publishers) Ltd., London: 1992.

Nálevka, V.: *Čas soumraku – Rozpad koloniálních impérií po druhé světové válce*. TRITON, Praha: 2004.

Ngategzive, P. K., Otim S.: Uganda Coffee Supply Response and Export Demand. *African Crop Science Journal*, Vol. 1, No. 2, pp. 175–182, 1993.

Ocheng, D.: Economic Forces and Uganda's Foreign Policy. *Transition*, No. 6/7 (Oct., 1962), pp. 27–29.

Omara-Otunnu, A.: The Struggle for Democracy in Uganda. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 30, No. 3 (Sep., 1992), pp. 443–463.

Oloka-Onyango, J.: Constitutional Transition in Museveni's Uganda: New Horizons or Another False Start?. *Journal of African Law*, Vol. 39, No. 2 (1995), pp. 156–172.

Reid, R. J.: *Dějiny moderní Afriky od roku 1800 po současnost*. Grada Publishing, Praha: 2011.

Sherwood, M.: Pan-African Conferences: 1900-1953: What Did 'Pan-Africanism' Mean? *The Journal of Pan African Studies*, vol.4, no.10 (Jan. 2012), pp. 106–126.

Sørensen, G.: An analysis of contemporary statehood: consequences for conflict and cooperation. *Review of International Studies*, Vol. 23, Issue 03 (July 1997), pp. 253–269.

Sørensen, G.: *Stát a mezinárodní vztahy*. Portál, Praha: 2005.

Thomson, A.: *An Introduction to African Politics*. Routledge, Milton Park: 2010.

Tindigarukayo, J. K.: Uganda, 1979-85: Leadership in Transition. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 26, No. 4 (Dec., 1988), pp. 607–622.

Touval, S.: The Organization of African Unity and African Borders. *International Organization*, Vol. 21, No. 1 (Winter, 1967), pp. 102–127.

Tripp, A. M.: The Politics of Constitution Making in Uganda. In: Miller, L. E eds.: *Framing the State in Times of Transition: Case Studies in Constitution Making*. USIP Press Books: 2010, pp. 158–175.

Uzoigwe, G. N.: Uganda and Parliamentary Government. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 21, No. 2 (Jun., 1983), pp. 253–271.

Walace-Bruce, N. L.: Africa and International Law - The Emergence to Statehood. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 23, No. 4 (Dec., 1985), pp. 575–602.

Willetts, P.: The Politics of Uganda as a One-Party State 1969-1970. *African Affairs*, Vol. 74, No. 296 (Jul., 1975), pp. 278–299.

Woodward, P.: Ambiguous Amin. *African Affairs*, Vol. 77, No. 307 (Apr., 1978), pp. 153–164.

Záhořík, J.: *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*. Karolinum, Praha: 2012.

Internetové zdroje:

A Country Study: Uganda, Researchers of The Library of Congress (1990) – Rowe, J. A.: Chapter 1 – Historical Setting;

Clark, N.: Chapter 3 – The Economy;

Ofcansky, T. P.: Chapter 5 – National Security;

- <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/ugtoc.html>

Adhola, Y.: UPC And The Elections of 1961 and 1962. - Oficiální stránka UPC – www.upcparty.net

Oficiální stránka Conciliation Resources – <http://www.c-r.org>

Oficiální stránka East African Community – <http://www.eac.int>

Oficiální stránka Ethnologue: Languages of the World – www.ethnologue.com

Oficiální stránka International Coffee Organization – www.ico.org

Oficiální stránka International Crisis Group – <http://www.crisisgroup.org>

Oficiální stránka Kilembe Mines - <http://kilembemines.org>

Oficiální stránka Non-Aligned Movement – Centre for South-South Technical Cooperation – www.csstc.org

Oficiální stránka OSN – www.un.org

Oficiální stránka parlamentu Ugandy – <http://www.parliament.go.ug>

Oficiální stránka Resolution:Possible –

<http://www.resolutionpossible.co.uk>

Oficiální stránka Uganda Coffee Development Authority –

www.ugandacoffee.org

Oficiální stránka World Health Organization – www.who.int

Oficiální stránka World Bank – <http://www.worldbank.org>

Stránka Der Österreichisch - Ugandischen Freundschaftsgesellschaft – www.austria-uganda.at.

WordPress.com – www.wordpress.com

6 RESUMÉ

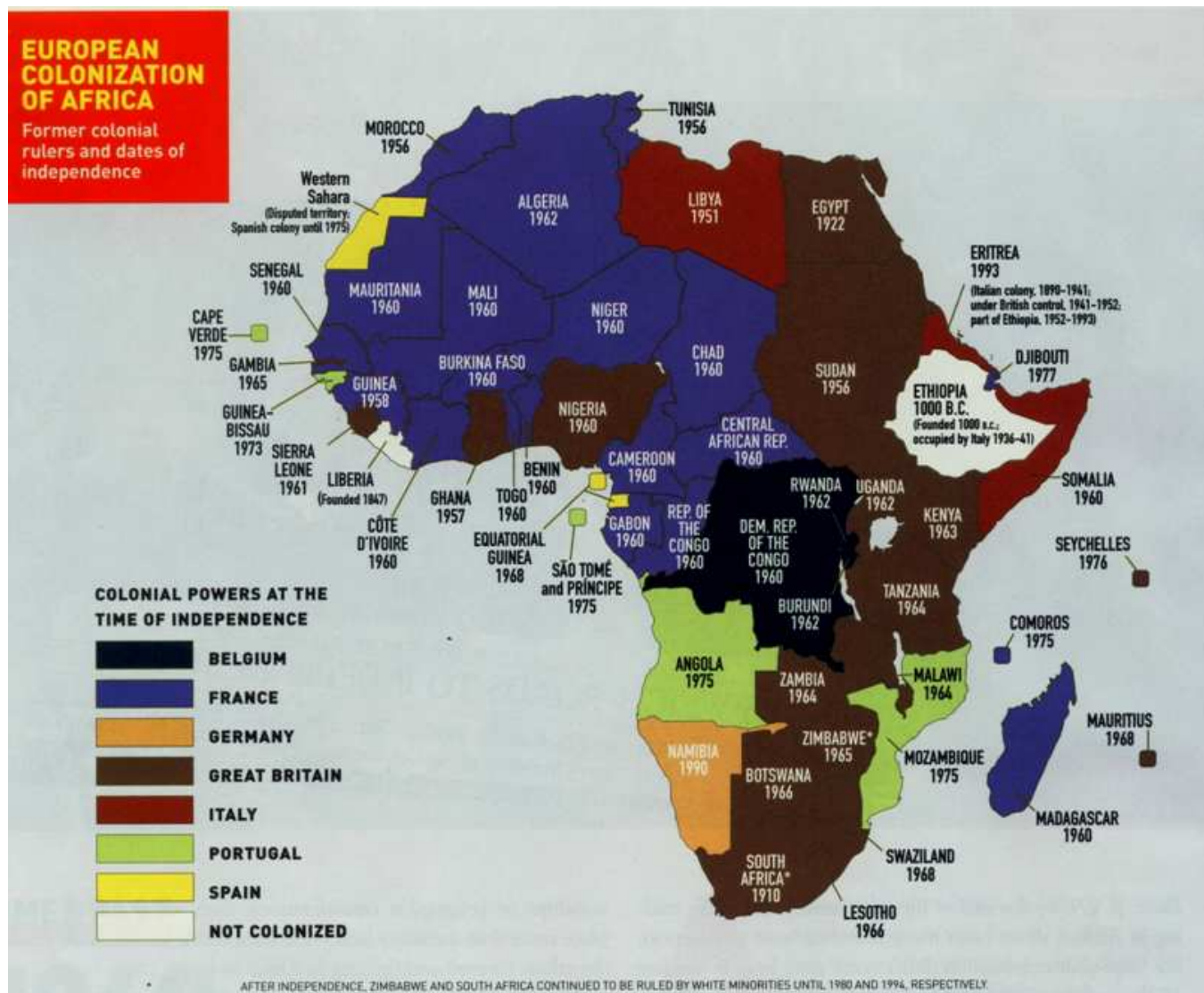
The purpose of the bachelor thesis is to define postcolonial statehood on the basis of George Sørensen's concept and to prove by the means of an analysis of the Ugandan statehood, that Uganda is the ideal type of state for this concept. The thesis explains the causes of appearance of the new state actor in the international space and classifies it in it. Then it defines postcolonial statehood according to Sørensen's concept. Further it analyzes the postcolonial statehood of Uganda, from reaching independence from Great Britain in 1962 to the middle of 1990's, taking into consideration the colonial heritage.

The Sørensen's concept consists of three components of the statehood by which a postcolonial state can be identified. These components are, shortly: the government as a captivated autonomy, a non-functioning economy, dependent on the world market, and a weak or non-existing national unity. The thesis proves by analyzing the Ugandan statehood in the detached period, that it possessed all the above mentioned components during its development, and that is why it is the ideal type of state for Sørensen's concept.

The key words of this bachelor thesis are: Uganda, decolonization, postcolonial statehood, Georg Sørensen.

7 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Mapa Afriky s daty získání nezávislosti jednotlivých států.

Převzato z: <http://awozdeya.wordpress.com/2012/06/25/frantz-fanon-1960/>,
náhled 15. 2. 2013.

Příloha č. 2: Tři typy států v současném mezinárodním systému dle Georga Sørensen.

	Moderní stát	Postkoloniální stát	Postmoderní stát
Vláda	Centralizovaný systém pravidel založený na administrativních, policejních a vojenských institucích, potvrzený právními normami, dělající si nárok na monopol na legitimní užití síly.	„Uchvácená autonomie“, založená na slabých administrativních a institucionálních strukturách. Vláda spočívající na nátlaku a donucování spíše než na systému práva. Není vytvořen monopol na užití legitimního násilí.	Víceúrovňové vládnutí založené na nadnárodních, mezistátních, státních a substátních institucích (v nejrůznější kombinaci).
Národní cítění	Lidé na určitém území, tvořící vysoce soudržné společenství ve smyslu Gesellschaft i Gemeinschaft, spojující dohromady národ a stát.	Převládá lokální či etnické společenství. Nízký stupeň soudržnosti státu a národa. Nízká úroveň legitimacy státu.	Nadnárodní a mezistátní instituce jsou zdrojem občanských práv. Kolektivní identita je spojena s nadstátní i substátní úrovní.
Ekonomika	Oddělené soběstačná národní ekonomika zahrnuje základní sektory, které potřebuje pro vlastní reprodukci; hlavní část ekonomických aktivit se odehrává uvnitř politické entity.	Závislost na světovém trhu a strukturální heterogenita. Není vyvinuta koherentní národní ekonomika.	Většina ekonomických aktivit se odehrává v přeshraničních transakcích. „Národní“ ekonomika je mnohem méně soběstačná.

Převzato ze Sørensen, 2005: 109.

Příloha č. 3: Etnografická mapa Ugandy.

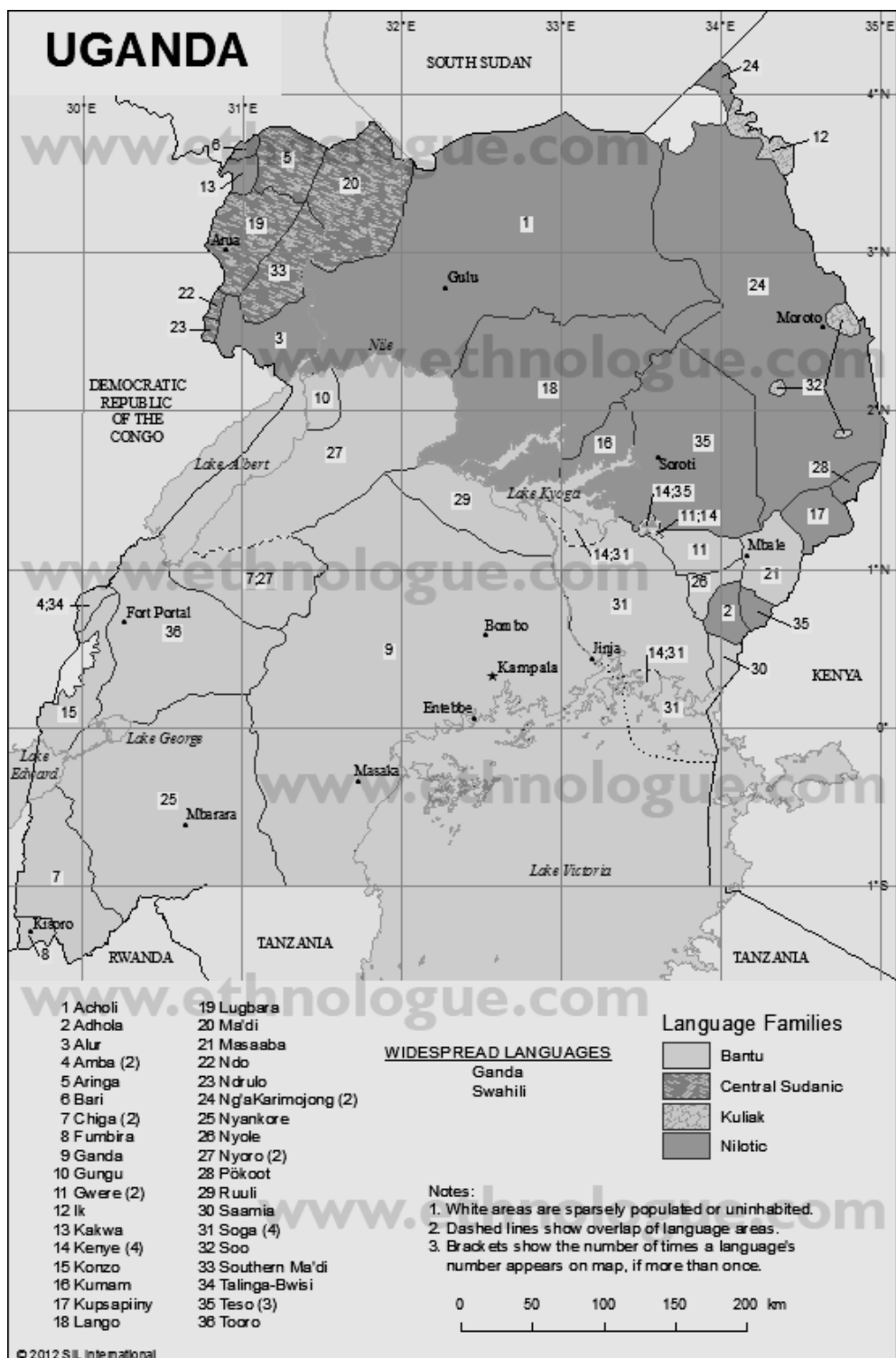
ETHNOGRAPHIC UGANDA

Based on Minority Rights Group International's 'Ethnic Groups and Tribes of Uganda', Uganda: The Marginalization of Minorities (2001). Boundaries are not definitive but are intended to show traditionally inhabited areas.

Převzato z: http://www.resolutionpossible.co.uk/in-focus/context/uganda#.UXa0u_JbXDc, náhled 10. 3. 2013.

Příloha č. 4: Jazykové složení Ugandy.

Převzato z: <http://www.ethnologue.com/country/UG/maps>, náhled 10. 3. 2013.